

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАДИМА
ГЕТЬМАНА

Факультет управління персоналу, соціології та психології
Кафедра педагогіки та психології

Освітньо-професійна програма «Економічна та соціальна психологія»

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 053 Психологія

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему **«ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ УСТАНОВОК НА ПЕРЕЖИВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО
БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТАМИ»**

здобувача Лілії ПОБЕРЕЖЕЦЬ _____ (підпис)

Науковий керівник: к.психол.н., доцент. Людмила МУЗИЧКО _____ (підпис)

**Робота допущена до захисту перед Екзаменаційною комісією (ЕК) з атестації здобувачів
вищої освіти**

Завідувачка кафедри: д.п.н., проф.
Марина АРТЮШИНА

(підпис)

Київ-2024

ЗМІСТ

ВСТУП		3
РОЗДІЛ І	ТЕОРЕТИКО – МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВСТАНОВЛЕННЯ ВПЛИВУ ГЕНДЕРНИХ УСТАНОВОК НА ПЕРЕЖИВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТАМИ	5
	1.1. Проблема гендеру та гендерних установок у психології.	5
	1.2. Проблема психологічного благополуччя та його складових.	
	1.3. Особливості гендерних установок та переживання благополуччя особами студентського віку.	
	Висновки до першого розділу	
РОЗДІЛ ІІ	ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ГЕНДЕРНИХ УСТАНОВОК НА ПЕРЕЖИВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТАМИ.	
	2.1. Організація та методика дослідження.	
	2.2. Аналіз та інтерпретація отриманих результатів.	
	Висновки до другого розділу	
ВИСНОВКИ		
СПИСОК ВИКОРИТАНИХ ДЖЕРЕЛ		
ДОДАТКИ		

ВСТУП

Актуальність теми: Саме в теперішній час великого значення набуває гендерна рівність, як соціальна проблема, вирішення якої являє собою актуальний та соціально значущий напрямок психологічних досліджень. Сучасне суспільство зустрічається із великим різноманіттям гендерних стереотипів, ідентичностей та соціокультурних очікувань - це відповідно має вплив на психологічне благополуччя студентів. Вже кілька десятиліть психологічне благополуччя є актуальним і значущим для спільноти. Психологічне благополуччя це показник здоров'я, соціально-психологічної адаптації людини і ефективності її функціонування. Аналіз наукової літератури доводить, що вплив гендерних установок на переживання психологічного благополуччя студентами має велике значення в дослідженнях.

Про актуальність дослідження свідчать як зарубіжні (Е. Маккобі, Дж. Марсія, Г. Таджфел, Дж. Тернер, Ш. Берн С. Бем, А. Ватерман, К. Джаклін, І. Гофман та ін.) так і вітчизняні (Т. Бендас, О. Здравомислова, В. Каган, І. Кльоцина, І. Кон, А. Тьомкіна, Л. Ожигова, А. Чекаліна, Т. Говорун, П. Горностаї, О. Кікінеджи, Л. Карамушка, М. Ткаліч та ін) розробки вчених.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Проблему гендеру та психологічного благополуччя в сучасній психології активно розробляють: Д. Батлер, 1990, С. Бем, 1974 А. Гупаловська (фемінність та маскульність) І. Горбань (соціально-психологічні чинники благополуччя) Ш. Шестопол (суб'єктивне благополуччя та задоволення працею) Д. Гомес-Байя, А. Люсія-Касадемунт, Х. Салінес-Перус (зв'язок між статтю та благополуччям) К. Грехом і С. Чаттопадхей розрив між благополуччям чоловіків та жінок та інші.

Об'єкт дослідження: Об'єктом дослідження є благополуччя студентів.

Предмет дослідження: вплив гендерних установок на психологічне благополуччя студентів.

Мета і завдання дослідження: теоретично та емпірично дослідити вплив гендерних установок на переживання психологічного благополуччя студентами.

Завдання:

- ✓ Здійснити теоретичне дослідження проблеми гендерних установок та психологічного благополуччя в сучасній психології.
- ✓ Теоретично обґрунтувати емпіричне дослідження впливу гендерних установок на психологічне благополуччя студентів.
- ✓ Провести емпіричне дослідження впливу гендерних установок на психологічне благополуччя студентів.

Методи дослідження: Задля вирішення поставлених завдань буде використано такий комплекс дослідницьких методів: аналіз, порівняння, узагальнення; *емпіричні:* «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя БіБіСі» в адаптації Л.М. Карамушки, К.В. Терещенко, О.В. Креденцер, «Шкала позитивного ментального здоров'я» в адаптації Л.М. Карамушки, О.В. Креденцер, К.В. Терещенко, «Опитувальник гендерних установок» в адаптації Т.О. Костіної; *математико-статистичні:* методи описової статистики, кореляційний аналіз за Пірсоном (r-Пірсона), однофакторний дисперсійний аналіз ANOVA.

Структура роботи: Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, 5 підрозділів, проміжних та прикінцевих висновків, списку використаних джерел, додатків. Основна частина роботи сягає обсягу 61 сторінка, містить 3 таблиці, 7 рисунків та додатки. Список використаних джерел складається зі 38 найменувань (в тому числі 2 іноземною мовою) і представлені на 2 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВСТАНОВЛЕННЯ ВПЛИВУ ГЕНДЕРНИХ УСТАНОВОК НА ПЕРЕЖИВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТАМИ

1.1. Проблема гендеру та гендерних установок у психології.

Поняття про «гендер» стосується явища, яке виникає у сім'ях, створюється суспільством і в культурі, роль та обов'язки які вважаються доцільними для певної статі. Роль жінки чи чоловіка в суспільстві змінюється та йде в ногу з часом. Дослідниками було доведено, що відмінність статевої та гендерної рівності не ототожнюється, оскільки людина є соціальною та біологічною істотою, співвідносячи стать та гендер, стать – це біологічна властивість людини, коли гендер – формуються разом із нерозривним зв'язком із соціумом.

З точки зору психології гендер часто використовується емпірично, тобто без концептуальної, особливо свідомої або соціальної. Виходячи з цього психологи визначають як і чому виникають середні відмінності в особистості, а саме в поведінці, здібностях та продуктивності між особою відповідної статі. Виходячи з інформації офіційних джерел міжнародних організацій в контексті поняття статевої рівності не використовуються суміжно з гендерною рівністю взагалі. Певна низка причин гендерної нерівності, таких як: релігія, стереотипи, гендерні установки. Кожна з цих установок взаємопов'язані та мають вплив на життя. На нашу думку саме цей перелік впливає на сприйняття гендеру та формування у людини гендерних установок, які мають вагомий вплив на сприйняття світу та подальше функціонування в соціумі, вплив на світогляд і, в той же час, мають як позитивне, так і негативне значення. Саме з дитинства стереотипи стоять на заваді, попри можливість бути щасливим і самодостатнім в житті, або ж банально обмежують у виборі занять, через поділ професій на “жіночі” та “чоловічі”. Гендерні установки формуються не лише в дитинстві, а і

протягом життя. Формування відбувається на основі власного досвіду, гендерних стереотипів настанов батьків, релігійних стереотипів тощо.

I. С. Клецина описувала гендерні ролі як прояв статусів, прав, диференційної діяльності та обов'язків індивіда залежно від статевої приналежності. Гендерні ролі відбиваються очікуваннями від суспільства та проявляються у поведінці. [1]

Дослідники С. Н. Єніколопов та Н. В. Дворянчиков з'ясували, що фемінні об'єкти сприймають себе більш тривожними та боязкими, на відміну від мускулінних та андрогіних. Так як маскуліність, як гендерну роль, приписують чоловікам, це про домінантність, агресивність, орієнтованими на кар'єру та мають більшу вірогідність бути більш успішними в технічних науках. З чим ми взагалі не погоджуємось, оскільки в сучасності, жінкам теж можуть бути притаманні риси маскуліності та схильність до домінантності, агресивності та розвитку в кар'єрі.

З погляду маскуліності та фемінності, жінки повинні, наголошую, повинні, бути слабкими, залежними від чоловіка, м'якими та більш успішними в гуманітарних науках, на відміну від чоловіків. Як на мене саме стереотип маскуліності та фемінності є найбільш поширеними. У жінки закладено прагнути до створення сім'ї та обмежуватись лише домогосподарством та піклуванням про дітей, на відміну від чоловіків які мають повністю забезпечувати сім'ю. Такий "важкий" стереотип йде з нами з часів первісного ладу, де чоловік мав вбити мамонта, а жінка його приготувати. Мамонтів вже немає, а стереотип є дотепер. [2]

В основі психоаналітичного підходу лежить біполярна модель. З. Фройд та К. Хорні в своїх роботах визначають важливим механізмом "нормального" і невротичного розвитку ідентифікації особистості. Де "нормальним" визнається ідентифікація із одним батьків своєї статі. Патогенною вважалася ідентифікація з особою протилежної статі, З. Фройд та К. Хорні вважали, що це призводить до статево-рольових трансформацій жінка набуває маскуліності, а чоловік фемінності. З цією теорією ми частково погоджуємось, однак вважаємо, що

більше спілкування дівчинки в дитинстві з протилежною статтю неодмінно впливає на її поведінку надалі, жінка маскулізується, з чим не можу погодитись на рахунок чоловіків в ранньому віці, з особистих спостережень, в чоловічої статі маскулінність має більший вплив, ніж фемінність у жінок. Наголошую, що це все залежить від індивідуальних рис кожної статі. Вчені дійшли висновку, що між маскулінністю та психічним здоров'ям є зв'язок. Між проявом маскулінних рис та адаптації чоловіка та жінки, що не залежить від статі, у межах маскулінної моделі було продемонстровано позитивний зв'язок. [3]

С. Бем була переглянута концепція андрогінії, в якій йшла мова про те, що чоловіки та жінки не обов'язково повинні відповідати традиційним моделям поведінки та можуть поєднувати в собі фемінність та маскулінність. На відміну від дослідників які пропагували, що гендерна роль обов'язково має відповідати статі. С. Бем висвітлювала важливу тему, в якій йшлося про рівність. В своїх роботах дослідниця визначила чотири типи гендерної ідентичності: маскулінність, фемінність, андрогінність та неідентифікований. С. Бем зображуючи поєднання андрогінності з маскулінністю та фемінністю, підкреслювала, що андрогінна особистість може являти собою більш гармонійний тип психічного здоров'я. Таким чином виявилось, що андрогінна особистість є більш пристосованою до життя. Андрогінними вважаються індивіди з визначеними маскулінними та фемінними рисами, що дає змогу особистості менш жорстко притримуватись стандартам суспільства та статево-рольовим нормам, це дає їм змогу більш ефективно переходити від традиційних чоловічих занять до жіночих та навпаки. [4]

У теперішній час, вчені дійшли висновку, що наразі психологічна стать не обмежується в усвідомленні себе як представника певної статі або проявом фемінності та маскулінності. Останнім часом з'являється модель в яких гендерна ідентичність розглядається як сукупність.

С. Бем зазначає, що протягом тривалого часу, разом з установками які домінують як і у культурі суспільства, так і у науці, включаючи маскулінність, психологію і фемінність, що вважається взаємо ключовими і полярними

компонентами єдиної гендерної системи. Виходячи з цих поглядів, у різних особистостей певної статі мають бути чітко виражені фемінні чи маскулінні якості, але ніяк не ті та інші одночасно. На відміну від цієї точки зору С. Бем у своїй концепції андрогінії висуває неочікувані для свого часу гіпотези:

1) у першій гіпотезі йдеться про те що чимала кількість людей може відчувати як маскулінні так і фемінні якості одночасно, тобто, людина може відчувати як і податливість, твердість м'якість та інше, що буде зумовлено необхідністю проявляти різні форми поведінки залежно від соціальної ситуації;

2) у другій гіпотезі йдеться про те що, в індивіда з яскраво вираженими фемінними або ж маскулінними рисами, може стояти така серйозна диференціація, на кшталт статево-рольової для ідентичності, тим самим супроводжується різким обмеженням діапазону форм поведінки, під час затребуваних життєвих обставин. [5]

Д. Бетлер в своїх дослідженнях висвітлювала теорії про стать, секс, сексуальність, особистість та бажання мати владу. А також було висвітлено важливе питання чому сексуальність являється нормальною і чому коли жінка поводить себе як чоловік, або ж навпаки чоловіки ведуть себе як жінки, вони завжди зазнають насильства. В подальшому Батлер звернулася до проблеми, яку вона помітила між зв'язком: секс — гендер — бажання. В світі присутня традиційна теорія, що гендер породжує секс, який викликає бажання до іншої статі.

Згідно З. Фрейду, людина ідентифікує себе з певною статтю і бажає іншу. Д. Батлер повністю не погоджувалася з роз'ясненням З. Фрейда, оскільки вона враховувала, що жінкам не обов'язково відчувати себе жіночними, а чоловікам не обов'язково постійно відчувати себе мужніми. З чим я повністю погоджуюся з Д. Батлер, так як на мою думку у 21-у столітті кожен має змогу та право відчувати те, що вважає за потрібне, незалежно від статі кожен може відчувати себе так як відчуває. Д. Бетлер стверджувала, що секс не являється ідеальним фундаментом для відносин та сім'ї, особливо коли він насильно матеріалізований. [6]

Виходячи з отриманих даних, обидва дослідники стверджують, що суб'єктивними зв'язками обережним типом статево-рольової ідентичності високо мотивовані до того, щоб утримувати свою поведінку незмінною відповідно до інтерналізованого стандарту статевої ролі. Такий тип поведінки досягається за допомогою тиску будь-яких інших поведінкових проявів, які можуть бути враховані як небажані або непридатні для їхньої статі. С. Бем, як можна зрозуміти виходячи із поданої статті, кардинально розширює кут зору на маскуліність та фемінність, та їх прояв у різних типів особистості.

Важливу роль на відміну від статі як біологічної давності та гендеру як дивним соціальним конструктом приділяла увагу дослідниця Д. Батлер. В своїх роботах вона розвивала теми гендеру, тілесності, влади. А також вона приділяла свою увагу політичному активізму, висвітлювала такий перелік питань як ЛГБТКІ (лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерів, квір, інтерсексуалів). Д. Батлер ввела таке поняття як «перформативність гендеру». Суть цього поняття полягає в тому, що жінки — чуйні та делікатні, а чоловіки — агресивні та прямолінійні, або те, що для дівчат підходить рожеве, ляльки і квіточки, а машинки та ігри у м'яч це для хлопців. Дослідниця вказувала на те що, ті хто стверджують що чоловікам і жінкам обов'язково робити саме те, що відповідає їхньому гендеру, є демонстрація асоціального підходу. Тобто, цей підхід висвітлював те, що кожній істоті природно притаманні, запрограмовані риси та якості.

Д. Батлер вважала що ті хто з якихось причин не вписується і не виражають свою ідентичність відповідно до статті зазнають тиску від суспільства, що іноді переходить до насильства.

Дослідники Л. Ірігарей та Н. Сіксу, в своїх роботах висвітлювали проблему статевої відмінності, встановили центр теоретичних пошуків фемінізму. Вони почали відстоювати право на суб'єктивність, на основі існування особистості жіночої ідентичності, яка відрізняється від чоловічої. Прихильні ті які відмічали права на відмінність, вказували на те що, вся культура та історія вибудована на чоловічих вподобаннях, або, іншими словами є маскуліною. [7]

На думку теоретиків фемінізму, основна задача лежала в деструкції традиційних понять суб'єктів, статі та політики, вони запропонували два різних варіанти. Не дивлячись на внутрішні конфлікти в 20-му столітті права жінок активно розвивалися під впливом французьких філософів таких як Ж. Лакана, Ж. Дерріда, Ж. Делаза та ін. Саме ті теоретики ввели поняття про відмінність та рівність. Вони розкривали поняття відмінність як цінність та повноцінне право функціонування, а не як відхилення від норми. Саме цей концепт призвів до змушення феміністську критику ще не раз повернутися до проблеми існування категорії жінки як особливого колективного «ми», що претендує на представленість у різних сферах життя. [8]

На початок сімдесятих, під впливом від феміністичних ідей в американських університетах заявили чутки про появу навчально дослідницьких програм жіночих досліджень, у яких жінки почали виступати не тільки об'єктом та предметом досліджень, але й були включені в дослідницьке поле, вчені — жінки виявили, що різні гуманітарні та соціальні науки які вивчають людину в цілому, насправді вивчали лише чоловіка. В цей час феміністки надали критичні твердження про те, що наука в цілому базується лише на об'єктивності, нейтральності та раціональності. Вони зазначили про те, що зазвичай суспільні теорії, які позиціонувалася як універсальні, знаходяться в протиріччі з життєвою практикою жінок в цілому. Основа для розробки нової методології соціального пізнання визначалася саме життєвим досвідом жінок, який був розглянутий в жіночих дослідженнях. Під кінець сімдесятих років активно велася дискусія щодо статусу цієї дисципліни. Мова йде про те що ця дисципліна може претендувати на самостійність, або ж її потрібно інтегрувати у традиційні дисципліни, тобто у той час виникли такі напрямки як історія жінок, психологія жінок та жіноча література.

З часом було запропоновано соціологами, які розрізняють такі поняття як стать і гендер, оскільки між чоловіком та жінкою існує поділ на соціальні ролі та форми діяльності, крім біологічних відмінностей. Саме такі гендерні підходи дали можливість розглянути деякі притаманні жінкам риси, такі як схильність до

самопожертви, орієнтованість на сім'ю, емоційність та інші, які характеризуються як спрямованість на певний тип суспільства.

Вважається що вперше термін гендеру був введений в науковий обіг Р. Столлером який був американським психоаналітиком. У своїй праці він висвітлював гендер - поняття що виражає соціальні, психологічні, культурні особливості, які не обумовлені біологічної статтю.[9]

Визначення соціально-культурного змісту статті був представлений як чимось незмінним від природи. Саме поняття гендеру визначалося як те, що культурно та соціально формується суспільством і відбувається над статтю, тобто не може бути зміненим, та не змінює поняття біологічної статі, але ще й доповнює його.

Поняття есенціалізм, тобто приписування жінкам унікальної незмінної природи, в переносному значенні, мала своє місце в роботах в кінці шістдесятих на початку сімдесятих років 20-го століття.

Л. Ніколсон американська дослідниця описувала розуміння статі та гендеру, як вішалку і пальто, в її роботах тілесність розглядається як вішалка, на яка накидають різні культурні конструкції. Вона називала таке тлумачення статево-гендерної системи «біологічним фундаменталізмом», які в свою чергу є прогресивнішим від біологічного детермінізму, оскільки саме біологічний фундаменталізм відкриває незмінність, та дозволяє пояснити загальність. [10]

А також стало відомо про друге значення поняття гендеру яке з'являється в більш пізній період. Під теорією гендеру буде розумітися будь-яка сконструйована суспільством відмінність щодо розділення людей на жінок і чоловіків, включаючи такі типові ознаки які відрізняють жіночі тіла від чоловічих. Отже, біологічною статтю розумілося як включення до соціально культурної статі, тобто гендеру. В цілому саме розуміння тіла виявлялося культурною інтерпретацією свого часу, та ціннісного ідеалу в цілому. Але саме це нове тлумачення гендеру проявляло певні тенденції в елімінації біологічної статі, тобто це давало можливість розчинення у гендері, що супроводжувало

продовження проблеми самого розділення на біологічну та соціокультурну статтю.
[12]

Відповідно, деякі дослідники, такі як В. Пламвуд, Е.Ф. Келлер в своїх роботах почали наполягати на тому щоб розділити статтю і гендер, та теоретично обговорювати це. Дослідники наполягали на усуненні такого розділення.

Гендерні дослідження надалі були представлені більш толерантними, до прикладу можна привести, що вони допускають в дослідження не тільки чоловіків, а і жінок. Що є досить дивним, так як зазначалося вище що дослідження були більш сфокусовані на чоловіках. На відміну від жінок предметом гендерного дослідження стали виступати не тільки одна стаття, а діалог статей, причому це було не обов'язковим в ракурсі їхньої ієрархії, стратифікації, а саме в плані реконструкції історичних еволюцій різних форм їх взаємодії та взаємодоповнення.

Говорячи про відношення до гендерних досліджень можна сказати, що воно є неоднозначним, деякі класичні теорії критикують гендерні дослідження. До прикладу можна взяти дослідника Р. Брайдоті який зазначає, що поняття гендер не дозволяє в собі акцентувати феміністичну тезу про те що є чоловіче домінування, оскільки виходить з ідеї симетричності чоловічого та жіночого суспільства. На відміну від цієї теорії інші вчені вважали, навпаки, за допомогою «жіночих» досліджень відбувається трансформація в гендерних дослідженнях.

Розглядаючи праці таких дослідників як К. Міллет, Дж. Мутчел, А. Джагара, С. Бордо, С. Хардінг, М. Фрай осмислення гендерної системи почала набувати більшого значення в цілому. На перший план у дослідженнях висувалися підходи, згідно з якими всі аспекти культурної та соціальної сфери можуть мати гендерний вимір.

Не дивлячись на те що гендерні дослідження проводилися досить давно, ініційоване явище для сучасного наукового пізнання, стадія гендеру знаходиться в активній методологічній адаптації в рамках окремих дисциплін. Таким чином до перегляду існуючої методології в соціальних і соціогуманітарних науках гендерний підхід призводить до застосування нових методів і підходів.

Наразі можна дійти висновку про гендер який розвивається в ногу з часом. Для дослідження гендерної рівності в психології та гендерних проблем, є низка методів за допомогою яких сучасні дослідники вирішують та досліджують проблеми гендерної ідентичності відповідно до соціокультурних норм.

Проблем рівності між жінками і чоловіками, в період саме в якому було закладено концептуальні основи гендерного manspreading, звичка чоловіків займати більшу частину місця в спільному транспорті, чим самим показувати своє домінування. Це було основою для розробки законів і державних програм проблем з гендерної проблематики. Мова йде про мейнстримінг, який надає нової стратегії для досягнення гендерної рівності, яка в свою чергу передбачала введення аспектів, пов'язаних саме з різністю жінок і чоловіків абсолютно в усіх сферах.

Насамкінець зазначимо, що в нашому дослідженні гендер розуміється як соціальний статус та соціально – психологічні характеристики особистості, які пов'язані зі статтю, але проявляються у взаємодії з іншими людьми, а під гендерними установками будемо розуміти як поширені стереотипи та узагальнені уявлення про те, як поведуть себе жінки чи чоловіки.

1.2 Проблеми психологічного благополуччя та його складові.

Термін психологічне благополуччя у науковий обіг увів Н.М. Брадбурн в своїх роботах він визначив його як суб'єктивне відчуття щастя і загальне задоволення життям. При цьому автор не вказував на силу ЕГО в психологічному благополуччі, а також на самоактуалізацію, самооцінку автономію. Водночас він не заперечував зони взаємного перетину, спільного змісту перелічених понять. Він зауважив що психологічне благополуччя є одним із ключових елементів психологічного та психічного здоров'я. А також автор зазначає що найголовнішою моделлю психологічного благополуччя є баланс, який досягається постійною взаємодією двох видів афекту — позитивного і негативного. [13]

Психологічне благополуччя особистості широко дискутується між науковим товариством. Психологічне благополуччя розглядається та розглядалося

під різними кутами зору — психічне чи фізичне здоров'я. Відповідно до того, що ми вивчаємо це поняття суто з психологічної точки зору, то найбільш цікавим є саме розкриття благополуччя, тобто як повноту самореалізації людини в конкретних обставинах та життєвих умовах, а також як можливість знайти баланс між розвитком власної індивідуальності та вимогами соціального оточення. Науковці які підтримують такий підхід, тобто коли щастя розуміється як форма переживання повноти буття яке пов'язане із самореалізацією. Засновником цього підходу є К. Ріфф, яка у своїх роботах узагальнила та виокремила шість складових феномену психологічного благополуччя.

До моделі психологічного благополуччя входило шість факторів, це було саме сприйняття, особистісне зростання, мета та досягнення у житті, навколишній світ, тобто управління середовищем, автономія та позитивні відносини з іншими.

Психологічне благополуччя можна визначити як результат переживання особистістю досягнень та успіхів у професійній діяльності, гармонію в особистому житті та самопізнання. Чим саме відрізняється благополуччя та психічне благополуччя. Благополуччя в свою чергу не можна оцінити грошима, воно охоплює гармонію в усіх сферах життя людини, включаючи фізичну, емоційну, соціальну та психологічну, а в свою чергу психічне благополуччя це саме той стан, коли людина відчуває гармонію із задоволенням своїм життям. Воно може відображатися в позитивних настановах, стабільності емоційного стану та здатності до подолання труднощів.

Феномен психологічного благополуччя може розглядатися як інтегральне утворення, що виражає в собі певні ступені її орієнтації на реалізацію основних компонентів свого позитивного функціонування, яка в свою чергу має суб'єктивно сприйматися як задоволення собою та своїм життям в цілому. Науково встановлено, що психологічне благополуччя особистості досить тісно пов'язане із ціннісно — смисловими орієнтаціями, тобто такими як життєві цілі, процес та результативність життя, а також із життєстійкістю особистості. [13]

Дослідженням даної проблеми присвячена значна кількість робіт. Саме поняття психологічне благополуччя особистості асоціюють з такими поняттями

як психічне здоров'я, позитивний стиль життя, емоційний комфорт, якість життя, задоволення життям та низка інших аспектів.

Р.М. Райан та Е.Л. Дісі вважають, що зв'язок між психологічним благополуччям та фізичним здоров'ям є очевидним. Таким чином в своїх дослідженнях вони доводили, що хвороба яка викликає функціональні обмеження, які відповідно зменшують можливості для задоволення життям. Таким чином виходячи з поданої інформації можна дійти висновку, що суб'єктивна життєздатність співвідноситься не тільки з такими показниками як психологічне благополуччя, в контексті автономії, а також і з позитивними взаєминами з оточуючими, але й з фізичними симптомами.

Феномену психологічного благополуччя та його значення в самореалізації особистості закладено в багатьох дослідженнях і в таких як К. Ріфф, С. Любомирського та багатьох інших. Саме їхні роботи були присвячені вивченню суб'єктивного благополуччя особистості, в яка було закладено поняття щастя, а також мова йшла про задоволення життям, позитивність емоцій, психологічне здоров'я та стійкість духу. Звичайно в багатьох дослідників з'являлися розуміння розбіжності щодо психологічного благополуччя його сутності та складових, це було зумовлено тим що воно оцінюється саме людиною з позиції цінностей і цілей. Оскільки структури благополуччя для всіх не може бути однаковою, в кожного вони завжди індивідуальні, а універсальних не існує. [14]

Р. М. Шамионов один із перших дослідників психологічного благополуччя визначав це поняття як власне ставлення людини до своєї особистості, свого життя і самого процесу, на відміну від інших це має важливе значення з погляду засвоєння нормативних уявлень про зовнішнє та внутрішнє середовище, саме це відчуття характеризується як задоволення.

Психологічне благополуччя містить у собі дві основні складові: першою складовою є превалювання позитивних емоцій над негативними, а іншою позитивна оцінка свого життя. Таким чином є можливість висвітлення двох компонентів психологічного благополуччя: когнітивна, тобто оцінка

різноманітних аспектів буття і емоційна, це саме те домінуюче забарвлене ставлення до певних аспектів. Саме такий розподіл є цілісним, відносно, з погляду розуміння взаємозв'язку компонентів. [15]

Відповідно до дослідження чинників психологічного благополуччя їх тісно пов'язують з такими особистісними характеристиками як екстраверсія, оптимістичний стиль атрибуції і емоційна стійкість. Життєві обставини, зокрема рівень соціальної підтримки також було встановлено що це є особистісний потенціал психологічного благополуччя.

Є певна низка соціально-психологічних чинників психологічного благополуччя до яких відносять безпеку і комфорт домашнього середовища, атмосферу любові, яка характеризується сімейними радощами певною близькістю та гармонією, довірливості міжособистісних взаємин і відкритості, включення в життя дітей і батьківського контролю, відчуття певної значущості в своїй сім'ї, сімейна підтримка відносин з людьми і видів діяльності дітей за межами сім'ї.

Відповідно до цього також виділяють низку підходів до підвищення рівня задоволеності життям особистості, вони поділяються на прямі та непрямі, прямі це ті що спрямовані на підвищення задоволення життям з метою формування більш адаптивних форм поведінки, коли в свою чергу непрямі підходи спрямовані на вивчення детермінанту, тобто це може бути погана підтримка оточення, песимістичний атрибутивний стиль, та вивчення характеру стресора, все йде з метою підвищення задоволення життя. [16]

К. Ріфф пропонує певну узагальнену модель, що включала в себе шість складових психологічного благополуччя інтегруючи різні теорії. Узагальнена модель яка мала такі аспекти як позитивне ставлення до себе і свого минулого життя, наявність цілей і захоплення, що надають життя сенсу, здатність виконувати вимоги повсякденного життя, почуття постійного розвитку і самореалізації, взаємини з іншими, здатність дотримуватись власних переконань. [17]

Проблема вивчення психологічного благополуччя особистості є фундаментом не тільки для психології, а й для філософії та медицини. Саме

вивчення всього комплексу явищ психологічного благополуччя у психології викликає необхідність зрозуміти, які механізми керуються особистістю в основі психологічного благополуччя, тобто яким чином вона може брати участь в регуляції поведінки, як це відбувається на відносинах з оточуючими і у виборі адекватних життєвих стратегій.

Є достатньо великий перелік дослідників які вивчають різні аспекти психологічного благополуччя, першим прикладом може слугувати Я. І. Павлоцька, яка в своїх дослідженнях визначала, що є певна конкретна система відносин особистості до самої себе, і відповідно до оточуючих людей і до світу, що стає одним із найбільш важливих факторів, а саме психологічного благополуччя. А також вона наголошувала на тому що ступінь реалізованості компонентів психологічного благополуччя має тісний зв'язок з міжособистісними відносинами і установками, які сприяють розвитку людини, так і в свою чергу гальмують його. [18]

Наразі одна з найбільш цитованих робіт залишаються дослідження які стосувались психологічного благополуччя. В роботах висвітлювалось те що більшість досліджень психологічного благополуччя виходять з двох поглядів, до яких входять гедоністичний підхід, який в собі зосереджує лише нещастя та визначає благополуччя з точки зору певного досягнення задоволення та запобігання болю, та евдемоністичний підхід, який в свою чергу зосереджує увагу на певному сенсі та самореалізації, та визначає благополуччя як певного ступеня, з яким людина виконує функції які рахує власними. Відповідно до чого ці два погляди є досить різними, та породжують різні фокуси дослідження та різні знання, відповідно в деяких областях ці два погляди різні і таким чином вони відрізняються. Вагомим прикладом може бути те, як співвідносяться соціальні особистості та культурні у відчуттях психологічного благополуччя, притаманні людям відповідної культури і певного соціального оточення. Також певні аспекти благополуччя є досить актуальними щодо питання взаємозв'язку відчуття психологічного благополуччя окремої особистості із психологічним благополуччя всієї спільноти в цілому.

Окрему увагу своїй роботі ми б хотіли приділити аналізу феномену психологічного благополуччя який був представлений в роботі П.П. Фесенка та Т.Д. Шевеленкової. Вчені доводять, що поняття психологічного благополуччя є цілісним та складним переживанням, що виражається у суб'єктивному відчутті щастя, задоволеністю особистим життям та собою, а також тісно пов'язане з позовами людськими цінностями та потребами. Акцентування в їхніх роботах робилося саме на суб'єктивній оцінці людини особистісних переживань, тобто самостійне розуміння суб'єктивного благополуччя, а також в роботах був висвітлений аспект позитивного функціонування особистості. Дослідники описували, що психологічне благополуччя є певним конструктом, що відображає в собі актуальні та потенційні аспекти життя особистості. Структурою актуального та ідеального психологічного благополуччя входять розбіжності аспектів між собою. Особистісний ріст є першочерговою вагомістю набування в актуальному психологічному благополуччю, так само як позитивні взаємини з навколишнім світом та мета в житті. [19]

На мій погляд одним із вагомих недоліків гедоністичного підходу є подвійна контрастність яка проявляється в тому що людина може поводити себе абсолютно по-різному, детермінально протилежним чином.

Л.В. Куликов вважає що благополуччя це постійна активність, лише останні активності людини розвиваються та вдосконалюються, а також наголошує на тому, що людина не тільки може відчувати стан благополуччя, але і здатна до його рефлексії.

Психологічне благополуччя багато хто розуміє як динамічну рівновагу людини із соціальним та навколишнім природним середовищем, що в свою чергу дозволяє їй повноцінно функціонувати. [20]

На нашу думку, однією із найважливіших частин, що складає в собі психологічне благополуччя це є довіра, яку можна розглянути як прояв духовного благополуччя. З цього приводу дослідник Д. Брозер зазначав, що базова довіра може константуватись як провідний елемент соціального та психологічного благополуччя індивіда та суспільства, який можна визначити як впевненість у тім

що навколишній світ і його мешканці не мають намір спричинити шкоду. Саме тому в своїй роботі ми звертаємо увагу на один із важливих та багатовимірних компонентів психологічного благополуччя та водночас їх різновид, як особистісне благополуччя що може включати в себе задоволеність особистісними ресурсами та внутрішньо особистісне благо.

Також близькою є думка науковиці А.Е. Созонтової, яка в своїх роботах розглядала суб'єктивне благополуччя як складову психологічного благополуччя. Таким чином виходячи з поданої інформації особистість може бути задоволена власним життям, положенням у соціумі, але тільки у тому випадку коли вона суб'єктивно відчуває, переживає та осмислює своє благополуччя.

Таким чином така особистість має можливість сама виводити власне суб'єктивне управління про дійсність і рівень особистісних потреб, а також разом з тим має змогу контролювати свої запити, обираючи в першу чергу здоров'я, та не дивлячись на те зберігати спосіб існування у суспільстві, що в свою чергу допомагає формуванню здорової модулі суспільства. Це досить тісно пов'язане з таким підходом у визначенні проблеми особистості як екзистенційно-феноменологічно. [21]

Якщо говорити про структуру благополуччя, то суб'єктивне благополуччя є інтеграційним, яке здійснює систематичний вплив на різні параметри психічного стану людини. У свою чергу це може призводити до успішності людської поведінки, ефективності міжособистісних взаємодій.

Психологічне благополуччя відображається на соціумі, які переживають в свою чергу моделюючи план розвитку стосунків у суспільстві, таким чином формуються культурні цінності, будується соціальне планування, будівництво, політику та управління.

Теоретичний огляд дозволяє висунути припущення, що психологічне благополуччя особистості це досить складне функціонування-динамічне утворення, розуміння якого включає в себе розгляд особистості на психофізіологічному, індивідуально-психологічному, та ціннісно-значеннєвому рівні. Психологічне благополуччя є цілісним переживанням щастя, яке

супроводжується сприятливим емоційним фоном та осмисленості буття, у результаті позитивного функціонування особистістю, задоволення відповідно до всіх рівнів екзистенціальних потреб. Також наголошуємо на тому що психічне здоров'я було розглянуто як певний процес, досягнення якого триває протягом усього життя і може визначатися як впливом на загальний рівень психологічного благополуччя так і як життєвим завданням.

Аналіз результатів дослідження психологічного благополуччя особистості дозволяє окреслити певні базові положення сутності психологічного благополуччя:

1. Прояв позитивного функціонування особистості.
2. Позитивне психологічне благополуччя носить в собі певний суб'єктивний характер, які обумовлюється певною мірою задоволеності життям та має певне співвідношення негативних та позитивних емоцій.
3. До детермінованих особливостей особистості зростання людини, є наявність мети у житті.
4. Психологічне благополуччя включає в себе основний склад когнітивних та емоційних рівнів.
5. Психологічне благополуччя містить в собі спрямованість особистості на позитивному функціонуванні та внаслідок цього може бути вираженим у переживанні щастя та задоволеністю особистим життям.

Психологічне благополуччя являє собою певну динамічну сукупність психічних властивостей особистості, які в свою чергу забезпечують його чинність між вимогами людини і суспільства. З першорядних умов для вдалої самореалізації є психологічне благополуччя, а також зацікавленість у існуванні в цілому, самостійність та міркування, ініціативність тощо.

Саме узгодженість мотивів, цілей та цінностей людини залишаються суміжними між вимогами навколишнього природного середовища і внутрішніми можливостями особистості психології трактують як умова прояви психологічного благополуччя. [22]

Говорячи про позитивне психологічне функціонування, яке тримає в собі основу або базу психологічного благополуччя, є комплексним явищем, яке охоплює різні аспекти життя індивіда та сприяє загальному психологічному благополуччю. Саме поняття психологічного благополуччя може бути розглянуте як змістовна складова загального здоров'я людини, і як певної наукової категорії, яка знаходиться в стадії роз'яснення та становлення.

На мою думку, розуміння сутності психологічного благополуччя є досить позитивним чинником для особистості тому що саме це знання може змусити велику масу людей приділити більше уваги власному психологічному стану, що в свою чергу запустить позитивні зрушення у способі життя, поведінці, і своєчасному зростанню до прийняття допомоги і підтримки при виникненні певної психічної проблеми а також проблеми в психічному здоров'ї.

Певне розуміння природи психологічного благополуччя відповідає основним методологічним і теоретичним принципам. Серед яких можна визначити такі:

1. Соціальна роль у прийнятті особистості, тобто впливу соціуму на неї, в якому вона перебуває — це певна суттєво позиція в розгляді співвідношення суспільства і особистості. Саме дослідники підходу гедонізму вважають, що психологічне благополуччя може характеризуватися здатністю людиною адаптуватися до певного соціального оточення і передусім являється відповідним результатом соціального порівняння, тобто співставлення самого себе з іншими людьми, а також із стрімленнями, власними ідеалами, своїм минулим.
2. Погляди представників годиністичного підходу концентрували свою увагу на тому, що шлях людини до психологічного благополуччя перш за все лежить через успішну соціальну адаптацію — тобто пристосування до конкретних життєвих умов і певних обставин, та відповідно запитів соціального оточення. Вони також дискутували про те що щаслива людина — це в першу чергу та, яка відповідає прийнятним в сучасному суспільстві еталоном благополуччя, тобто має успішне коло соціальних контактів.

3. Людина здатна пристосовуватися до соціальних умов, що можуть змінюватися, це є основною складовою, якою виступають в позитивному мислення, тобто в таких як раціональний погляд на події життя, на оптимістичність та відчуття самого себе, а також до цього пункту відноситься позитивна соціальна поведінка, тобто прояв добровільної активності на роботі, допомога сім'ї, та ухвалення і подачі соціальної підтримки, говорячи саме про це можна сказати що це забезпечення досягнення соціально значущих результатів. А також погляд представників був сконцентрований на гедоністичному підході, тобто психологічне благополуччя презентує перш за все здатність людини реалізувати свою індивідуальність, стати і бути суб'єктом, відповідно до того бути творцем власного життя через включення в діяльність яка приносить задоволення, а також виконання соціальних ролей тих або інших. Саме уявлення про психологічне благополуччя відрізняється, комплексністю та глибинним змістом розробників містичного підходу в евдомістичному підході.

Психологія благополуччя, а саме проблеми близькі до теоретичної розробки евдемоністичного підходу. Автори використовують змістом на близькі категорії з особистісним здоров'ям і психологічним здоров'ям. Саме поняття особистісного здоров'я було введено науковим лексиконом Б.С. Братусем, яке було виділено в рамках багаторівневої моделі психологічного здоров'я людини, яке розробляється самою особистістю. Цей автор виділяв рівень психофізіологічного здоров'я, яке визначається особливостями мозкової нейрофізіологічної організації актів психічної діяльності, тобто можна визначити що рівень індивідуально — психологічного здоров'я, тісно пов'язаний із здатністю людини побудувати адекватні способи реалізації смислових устремлінь, що на рахунок вищого особистісно смислового або особистого здоров'я, яке характеризується якісно смисловими відносинами людини.

Теоретична концепція психологічного благополуччя в зарубіжній літературі трактується на створенні в контексті екзистенціального-феноменологічного підходу до особистості.

Психологічне благополуччя також описували як певний конструкт, який відображає актуальні та потенційні аспекти життя особистості. Саме структура актуального ідеального психологічного благополуччя мала відмінність між собою. До актуального психологічного благополуччя в перш чергу відносились вагомості особистісного зростання, позитивних взаємин з оточенням та мети в житті, відповідно поняття психологічного благополуччя вченими розглядалося з абсолютно різних позицій, проте мало й спільні характеристики. Перш за все це були психологічні аспекти які були спрямовані на аналіз даного поняття не відкладалися в жодному випадку. Загалом мова йшла про те, що психологічне благополуччя або психічне здоров'я у будь-якому разі мають властивість залежати від різних факторів, як внутрішніх та зовнішніх, до яких можуть віднести само сприйняття само ставлення, стосунків у родині, прийняття зі сторони оточуючих тощо.

Сьогодні одне з найцікавіших питань у психології залишається психологічне благополуччя особистості. Його дослідження має значення для багатьох практичних завдань сьогодні, а не лише для вирішення теоретичних. Аналізуючи літературу можна констатувати, що психологічне благополуччя розглядається як стійкий багато комплексний феномен, інтегральний, який характеризується станом оптимального функціонування особистості і може залежати від різноманітних чинників, зокрема система особистісних цінностей і в цілому уявлення про світ, а також наявність поведінкових стереотипів, різноманітних особистісних якостей, цілей і так далі.

Психологічне благополуччя як інтегральний показник ступеня спрямованості особистості на реалізацію основних компонентів позитивного функціонування визначав Л.З. Середюк в своїх роботах він висвітлював те що інтегрально особистісне утворення, психологічне благополуччя має змогу функціонувати в динаміці і є мотиваційним параметром особистості, ступеню вираженості від якої залежить реалістичність, цілісність та структурованість, тобто відповідно узгодженість з минулим та теперішнім і майбутнє, системи

ставлення людини до життєвих перспектив що включають в себе цілі, плани, цінності і прагнення.

Досить мало уваги на себе звертають роботи психологічних досліджень які порушують проблему гуманізації освіти, які одночасно розглядають поняття самоактуалізації та психологічного благополуччя. Гуманістична психологія наголошує на тому, що людські індивіди яким притаманна тенденція до реалізації або активізації свого потенціалу. Було визначено що найбільш яскравою схильністю до самоактуалізації виражене саме у осіб чия особистість може вважатися здоровою з точки зору гуманістів, саме сутність людини постійно рухає її яка спрямована особистісного зростання творчості і самодостатності, якщо лише певні обставини, надмірні, оточення не заважатиме цьому. Гуманістичні психологи розглядають людей як активних творців власного життя, які мають змогу вільно обирати і розвивати свій стиль життя, яке обмежена лише соціальними впливами та фізичними вадами. Люди, які актуалізуються - це саме ті сильні особи, індивідуальності, які знають хто вони, чого прагнуть, які адекватно і успішно використовують свої можливості та свою природу. [23]

Г. Олпорт зробив вагомий внесок у розробку гуманістичної концепції здорової особистості. Саме він розглядав розвиток особистості як безперервний активний процес, завдяки якому індивід бере на себе відповідальність за свої вчинки та за своє життя в цілому, А також він виділив наступні риси зрілої здорової особистості:

1. Вона має розширені відчуття я, замикаючись у вузькому колі власних потреб і бажань.
2. Вона виявляє тепле ставлення до інших людей які не виражаються у співчутті, у почутті спорідненості з усіма людьми, незважаючи на відмінності у цінностях та на становлення.
3. Вона сприймає себе як особистість, має позитивний образ я, який дозволяє їй без внутрішнього болю перенести невдачі трактуючи або в реєструючи події. Вона діє таким чином стосовно власних емоцій, станів щоб не зашкодити іншим людям.

4. Вона реалістично сприймає світ, не спотворює його на догоду власним потребам і фантазіям, і разом з тим вона має уміння, які необхідно для розв'язання об'єктивно існуючі проблеми.
5. Вона суб'єктивно оцінює себе, розуміючи різницю між тим, яка вона є насправді, якою вона хотіла би бути і якою її бачить інші.
6. Вона відзначається ясним, цілісним підходом до життя, має таку систему цінностей, яка робить життя усвідомленим.

А також слід наголосити на тому, що саме такі риси зрілої здорової особистості, можуть належати людині, яка відчуває і знає, що саме для неї означає психологічне благополуччя. Тому що саме психологічне благополуччя для кожного індивідуально і має своє значення. Але враховуючи всі вище наведені аспекти, саме таке відчуття до самої себе дає змогу зрозуміти що є психологічним благополуччям для особистості. [24]

Засновника даного напрямку, у дослідженнях А. Маслоу, насамперед людина виступає як психологічно здорова особистість, яка задоволена своїми соціальними потребами, що стає основою її самоактуалізації, розвитку усіх її талантів та здібностей. Як результат в успішній актуалізації особистості з наступними характеристиками: прийняття себе та інших, спонтанність, простота, природність, центрованість на значущих цілях, більш ефективно сприйняття реальності і більш комфортне ставлення до неї, деякі відсторонення і потреби бути наодинці, автономія, належність від культури та середовища, постійна свіжість оцінки, почуття єдності з іншими, більш глибокі міжособистісних стосунків, розрізнення засобів і цілей, добра і зла, філософське, доброзичливе почуття гумору, самоактуалізована творчість, протистояння акультурації.

А. Маслоу визначив самоактуалізацію як неперервну актуалізацію потенціалів, здібностей, талантів, як виконання місії, або фатуму, долі, покликання, тобто як більш повне визначення і прийняття людиною своєї власної внутрішньої природи, як невинне прагнення до внутрішньої єдності, синергії чи інтеграції. [25]

А також до засновників гедоністичної концепції відносять Е. Дінер який у своїх роботах припустив, що суб'єктивне благополуччя має три різні складові, до яких відноситься задоволення життям, відсутність негативного ефекту та наявність позитивних емоцій. Даний підхід охарактеризований благополуччям з позиції індивідуального ставлення людини до самої себе, навколишнього світу, яке залежить від задоволення потреб людини, перш за все тих які пов'язані із соціальною взаємодією. [26]

А. Маслоу зазначав, що незадоволеність фізіологічної потреби не обов'язково призводить до фрустрації потреба в самоактуалізації. На рахунок евдемоністичного підходу можна константувати що психологічне благополуччя це є результат розкриття свого творчого потенціалу, зазвичай ця модель має більше складових ніж гедоністичний.

Отже, даний підхід, досліджуючи феномен психологічного благополуччя, розкриває особливий зміст, підкреслюючи ефективні взаємини людини зі світом, а також здатністю особистості зберігати власну неповторність сутність у процесі даної взаємодії.

Дослідження проблеми психологічного благополуччя неможливе без визначення феномену самореалізації, яке трактується в прагнення людини отримувати підтвердження власної цінності завдяки встановленню і валентних відношень між оцінкою Я і об'єктами, що відповідно мають свою цінність у суспільному житті. Усвідомленість і прийняття власної значущості відбувається як проекція Я на іншу цінність, або ж порівняння з нею та інтеграції в результаті цього порівняння. Цінність з якою відбувається порівняння називається засобом самореалізації цінності як предмету самореалізації особистості які відносяться до так званих суб'єктивних цінностей або цінностей свідомості.

Сама сутність цінності Я полягає у тому що людина здатна оволодіти власним внутрішнім світом, за допомогою структурованих, на певних критеріях значущості залежності від можливості середовища, які вона надає для апробації ступеня даної цінності. Самореалізація особистості намагається підвищити рівень домагань відповідно рівня її реальних досягнень. Саме самореалізація є та

цінність, яка характеризується життєвою спрямованістю на досягнення вершин в різних сферах буття. Вона має певне забезпечення розв'язання життєвих завдань, до яких можуть відноситися погодження особистісних потреб, з вимогами середовища, побутове життя відповідно до власних цілей і цінностей, постійне прагнення до вдосконалення через певне протиріччя. Та досконала особливість яка починає керуватися власними психічними якостями, виходячи з свого ставлення до власного життя, яке визначається цінностями та метою. [27]

Підсумовуючи сказане зазначимо, що аналіз проблеми привів до визначення багатьох аспектів даного феномену і багатозначності трактування його сутності. Поняття психологічного благополуччя особистості, що розглядається як стійкий, інтегральний, багато комплексний феномен, який характеризується станом оптимального функціонування особистості і залежить від різноманітних чинників, а саме від системи особистісних цінностей уявлень про світ, а також про наявність поведінкових та емоційних стереотипів, різноманітних особистісних якостей та цілей. Зазначимо, що необхідною умовою для розвитку даного процесу є тісний взаємозв'язок змістових характеристик актуальних цінностей та цілей суспільства, який фактично виступає регулятором міжіндивідуальних взаємин.

В рамках гуманістичної психології розглядається певний процес становлення та розвитку особистості як саморегулюючої системи та як суб'єкта власної активності. Саме уміння критично оцінити себе, є довільно спрямованим і на перебудовування власних вчинків, прагнення до дотримання соціальних цінностей і особистісно значущих норм, це вияви саморегуляції поведінки. Саме вони переконливо свідчать про те, що поза розвитком такої якості неможливо створити процес становлення творчої соціально відповідальної особистості, з критичним ставленням до оточуючого середовища та суспільства, а також з усвідомленням свого місця і ролі серед інших.

1.3. Особливості гендерних установок та переживання благополуччя особами студентського віку.

Студентській вік має велике значення для формування всіх без виключення якостей особистості адже це період найбільш активного розвитку моральності, стабілізації характеру, засвоєння соціальних функцій дорослої людини. А також одночасно відбувається завершення індивідуалізації особистості, остаточне формування її життєвих орієнтирів та ціннісних орієнтацій.

Процес гендерного виховання молоді відбувається в усіх соціальних та економічних сферах життєдіяльності суспільства, але найбільшою ефективністю він показується під час професійного навчання під впливом освітньо-виховних факторів, що інтенсивно формують егалітаризм свідомості студентського віку, тобто яка заснована на зрівнянні. [28]

Гендерна орієнтація сучасної молоді, в умовах глобалізації, інформатизації та модернізації українського суспільства особливо набуває актуальності. Наразі здобувачі вищої професійної освіти мають можливість добре усвідомлювати своє місце і роль у суспільстві, а також відчують гідне ставлення оточуючих до себе, в момент розвинення почуття самовпевненості та прагнення до самовдосконалення. Тому в сьогоденні актуальне питання яке є одним із найважливіших, посідає питання про ціннісні орієнтації, особливості гендерних установок та переживань психологічного благополуччя особами студентського віку. Сучасні науковці в своїх роботах довели, що процес формування ціннісної орієнтації у здобувача вищої освіти відбувається ефективніше з урахуванням умов гендерних відмінностей. [29]

Становлення гендерної ідентичності відбувається саме в юнацькому віці. На думку дослідників, формування гендерної ідентичності відбувається під впливом культурного та соціального середовища, що транслює за собою певні вимоги до особистості як до представника відповідної статті. Соціум в свою чергу репрезентує юнакам різноманітні системи цінностей, які трансформуються в систему їхньої особистості, завдяки яким вони мають можливість здійснювати вибір стратегії поведінки, конструювання особистісного життєвого процесу, а також відкриття власного культурного «Я» та «Я-концепції». [30]

У нашій роботі я би хотіла окремо висвітлити особливості гендерних установок та переживання психологічного благополуччя студентів.

Аналізуючи ціннісні орієнтації юнаків та дівчат у студентському віці, було визначено, що ціннісні орієнтації сучасної молоді можна визначити як їхнє ціле життя, які задають певний вектор дій і вчинків сучасної молодої людини. З урахуванням досліджень було з'ясовано, що розвиток ціннісних орієнтацій молоді студентського віку залежить від їх професійної діяльності, а також від соціального розвитку, формування стратегії досягнення цілей та дотримання соціальних норм.

Переосмислення традиційних та звичних стереотипних уявлень про соціальну роль чоловіка та жінки має актуальні перспективи для прогресивних змін у сучасній системі вітчизняної освіти, а також в розробці її футуристичних моделей, про що зазначено в нормативно — правових документах України найвищого державного рівня.

Час студентства збігається з періодом юнацького віку, соціальна ситуація розвитку якого пов'язана з вибором життєвого шляху, особистісним та професійним самовизначенням та характеризується як «концептуальна соціалізація, коли виробляються стійкі властивості особистості». Саме в цей період становлення моральної самосвідомості, який вироблений ціннісними орієнтаціями та певними ідеалами, стійкості світогляду, громадських якостей особистості, є надзвичайно важливим для психологічної рівноваги особистості, який сприяє психологічному благополуччю та розкриває ефективність особистості. Проблема психологічного благополуччя завжди цікавила дослідників абсолютно в різних сферах, а особливо її аспекти такі як: психічне здоров'я, щастя, позитивний стиль життя, емоційний комфорт, життя, задоволеність життям, суб'єктивне благополуччя та інші. [31]

К. Ріфф та С. Любомирські в роботах інтерпретували психологічне благополуччя як те що включає в себе поняття щастя та задоволення життям, позитивна емоційність психологічне благополуччя, стійкість духу тощо, в свою чергу Х. Кентріл, Е. Дінер, Н. Бредбурн та М. Ягода — ототожнювали

психологічне благополуччя з психічним здоров'ям, щастям та відсутності несприятливих симптоматики. Я схиляюся більше до концептуальних ідей психологічного благополуччя в роботах К. Ріфф та С. Любомирського так як особисто я інтерпретує психологічне благополуччя як те саме відчуття щастя. [32]

Дослідники які розглядали психологічне благополуччя у взаємозв'язку з аспектами функціонування особистості як толерантності, цінності орієнтацій стратегії поведінки, самоактуалізації та осмислення життя, суверенності психологічного простору. (Н.К. Бахарєва, Є.Є. Бочарова, Г.Л. Пучкова)

Говорячи вже згадану дослідницю К. Ріфф, яка вважала, що не все, що приводить до відповідного задоволення життя, може сприяти психологічному благополуччю. Деякі випадки переживання є негативними та мають травмуючий досвід, життєві труднощі які можуть сприяти підвищенню психологічного благополуччя завдяки осмисленню життя, побудовані на гармонії стосунків, навичок здатності до співпереживання, усвідомлення власних цілей. У своїй теорії вона доводила, що психологічне благополуччя — це дуже складний інтегральний феномен, який може характеризуватися позитивним функціонуванням особистості і проявлятися відповідно у суб'єктивному відчутті задоволеності життям, реалізації власного потенціалу, що залежить від абсолютно суб'єктивних якостей комунікації особистості з оточуючими.

Психологічне благополуччя як позитивне функціонування особистості яке включає в себе саме сприйняття, відчуття безперервного розвитку та наявні життєвих цілей і так далі це та здатність керувати середовищем та автономію передбачає оптимальне соціальне функціонування в свою чергу розглядала дослідниця А.Б. Коваленко.[33]

Узагальнюючи всі наукові підходи та дефініції можна дійти висновку що психологічне благополуччя може бути розглянуте як інтегрально особистісне утворення, яке функціонує в динаміці та є мотиваційним параметром особистості, яке безпосередньо пов'язане з наявними ціннісними утвореннями, та суб'єктивним ступенем задоволеності життям залежності від особистості, а також

емоційною стійкістю та оптимально комфортними умовами психологічного розвитку.

Психологічне благополуччя саме в студентському віці, розглядати слід в першу чергу зазначити основні психологічні особливості даного вікового періоду. Зазвичай студентський вік припадає на період юності, який передбачає в собі офіційним визначенням досвідності молодих людей і є одним із важливих моментів соціальної ситуації розвитку інстинктів. Найбільшою і найважливішою проблемою, суті соціальної ситуації розвитку навіть і є оптимальне особистісне і професійне самовизначення.

Саме в період юнацького віку відбувається відкриття власного Я, а також усвідомлення свого власного внутрішнього світу і своїх психологічних якостей, можливостей. Відповідно до цього відбувається формування особистості юнаків. Відходячи від уявлень і системності підходу, були розглянуті особистості як відкрита система, яка має можливість характеризуватися певною системною організацією та обмінюватися енергією, інформацією з соціумом та навколишнім середовищем за посередництвом мета системного рівня.

Найвищий рівень в системі займає особистість і представлено її цінностями і смислами, які мають можливість активно формуватися в цей віковий період. Відповідно до цього є певні можливості античної самореалізації та можливо не лише набуття особистостями нових, якісних відмінних якостей, а також цінностей які будуть сприяти її ефективності у подальшому. [34]

Основною діяльністю юнаків, саме студентів які передбачаються на період навчання у вищому навчальному закладі основною і провідною їхньою діяльністю зазвичай залишається учбово — професійна діяльність, пов'язана з професійним самовизначенням особистості.

Г.І. Меднікова зазначає, що протягом навчання в університеті відбуваються зміни поведінкової діяльності, тобто від навчально пізнавальної до навчально — дослідницької, а потім навчально — професійної. Саме ця провідна діяльність забезпечує включення студентів до нових сфер життя суспільства, та встановлення нових соціальних зв'язків, забезпечення можливості в подальшому

самостійному житті, та можливості обирати сфери професійної самореалізації.
[35]

Великого значення у розвитку особистості юнаків займали питання професійного пізнання і самопізнання. У зв'язку домінування свідомості студентів екзистенціальних питань в обрані професії в першу чергу виділяли такі питання які були призначені сутності професії, а також її суспільної, культурної та соціальної цінності, відповідно професійних норм і цінностей, самовизначення і самопізнання. У разі успішного професійного становлення відбувається найбільш повноцінний розвиток особистості майбутніх фахівців, відбувається розширення і удосконалення складних системних проблем та соціальних зв'язків і стосунків.

У зв'язку із домінуванням у свідомості студентського віку екзистенціальних питань, в обрані професії в першу чергу виділяють питання призначення сутності професії та її професійної норми та цінностей, самовизначення і самопізнання.

Сучасні дослідження психологічного благополуччя студентського віку показують, що низка психологічних характеристик, які можна визначити як психологічне благополуччя або вони виступають як його основні параметри, у багатьох студентів мають низький рівень розвитку. Це в свою чергу показує, що саме психологічне благополуччя, ускладнює позитивне функціонування особистості і може бути перешкодою для вирішення певних професійних задач підготовки. [36]

Б.Г. Ананьєв зазначав що психологічне благополуччя особистості, впливає на структуру, рівень сформованості, визначення ступеня його реалізації та здійснення. Враховуючи підходи дослідників які характеризуються ознаками, позиціями щодо структури психологічного благополуччя, а також беручи до уваги особливості риси студентства, маємо можливість визначити, що психологічне благополуччя студентської молоді, це інтегральна сукупність психологічних властивостей студентів, яка обумовлена комплексом зовнішніх і внутрішніх чинників які сприяють позитивному функціонуванню особистості в процесах навчально — професійної діяльності.

Зазначена сукупність — це універсальний механізм у процесі дослідження та формування психологічного благополуччя саме студентів, тому вимагає чіткого структурування, отже структура психологічного благополуччя студентів є інтегральним утворенням, яке містить в собі взаємопов'язані між собою компоненти, які діють одночасно, визначається змістовністю та функціонуванням сутності досліджуваного явища.

Структура психологічно благополуччя студентської молоді складається з таких компонентів:

1. Комплекс знань про сутність і специфіку рис психологічного благополуччя (гносеологічний)
2. Система мотивів, яка впливає на спрямованість життєдіяльності особистості (мотиваційна)
3. Сукупність емоційних ставлень до себе та середовища (афективний)
4. Система цінностей, усвідомлення щодо себе, життя, професії (ціннісний)
5. Комплекс умінь, здатностей, які дозволяють успішно реалізовувати власну діяльність та почувати себе комфортно (конативний).

Здавна період юності розглядався як період підготовки людиною до дорослого життя, хоча в різні історичні епохи йому надавався різний соціальний статус. Проблема юності хвилювала філософів і вчених здавна, хоча вікові обмеження цього періоду були не чіткі, уявлення про психологічні, внутрішні критерії юнацького віку були наївні і не завжди послідовні. Юність оцінювалась як відповідний етап завершення фізичного, статевого дозрівання і досягнення соціальної зрілості яке пов'язували із дорослішанням, хоча уявлення про цей період розвивалося в нього з часом, і в різних історичних спільнотах воно було позначено різними віковими межами.

Студентський вік під час навчання у вищому навчальному закладі, збігається з першим періодом зрілості або з другим періодом юності, який визначається складністю становлення особистісних рис. Характерною рисою морального розвитку в юнацькому віці була посилена свідомо мотиваційна поведінка. Помітно здійснювалися ті якості, яких не вистачало повною мірою в

старших класах, тобто до цих якостей відносили цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, самостійність, ініціативність, вміння володіти собою. А також зростав інтерес до моральних цінностей та проблем, тобто до цілей, способу життя, обов'язків, кохання, вірності та інших.

Гендер є досить складним поняттям в період студентського віку, оскільки він розкриває багато аспектне змістовне явище. Гендерні стереотипи є дуже стійкими, вони виявляються абсолютно у всіх сферах життя людини, навіть на рівні їхньої самосвідомості, міжособистісному спілкуванні та в процесі групової взаємодії. Стереотипи засвоюються дуже рано, діти починають користуватися ними задовго до формування власних суджень про ті групи, до яких вони належать. Основними групами гендерних стереотипів які викладаються в сім'ї, саме батьківство відтворює та транслює з покоління в покоління певні традиції розподілу сімейних і професійних ролей відповідно до статі, наприклад для жінки визначають значущими сімейні ролі, а для чоловіка — професійні.

Навчальні заклади є одним із найважливіших соціальних інститутів які також сприяють утворенню існуючих в сучасному суспільстві уявлень про чоловіка як особу, що прагне незалежності та домінування над слабкою статтю, або ж про жінку як на залежну та підлеглу особу, яка потребує підтримки.

Гендерні стереотипи, відповідно, в значній мірі мають вплив на розвиток свідомості студентської молоді, адже це найбільш сприятливий період для встановлення партнерських, найбільш інтенсивний період для становлення Я-концепції, шлюбних відносин, формування особистісної та соціальної зрілості. Тому досить актуальним є вивчення того, наскільки сильно впливають гендерні стереотипи на думку і поведінку молодої людини, наскільки сформована гендерна культура та наскільки молоді люди можуть вибудовувати свої відносини у відповідності до гендерної рівності, не беручи до уваги стереотипи які закладені з ранніх років.

Студентський вік це саме той період, коли молодь задумується про створення родини, а також створення власної сім'ї. Але кризовий період цього часу у суспільстві, соціальна та політична нестабільність, невизначені щодо

подальшого працевлаштування, емансипація жінок сприяють перегляду ролі шлюбу при створенні родини, а також призводять до змін і в установках щодо розподілу соціальних ролей.

Системні суспільні зміни призводять до того, що відбувається певна зміна проявлення ролі в сім'ї в ігріхичних життєвих цінностей та про сімейні ролі. Домінування певних традиційних установок хлопців і дівчат студентського віку можуть спостерігатися в наступних сімейних ролях, тобто таких як матеріальне забезпечення родини та сексуальних партнерів, що свідчить про їхню достатню консервативність, нервозність незважаючи на соціальні зміни в суспільстві. Тоді як егалітарні установки домінують як у хлопців так і дівчат щодо організації розваг, організації соціальної субкультури та виконання ролей господаря та господині. [37]

І.С. Кльоцина в своїх роботах вказувала на те, що крім традиційних та егалітарних установок, необхідно відрізнити що є невизначені, які займають як правило між ним варіантом і характеризується чіткістю, наполегливістю розподілу ролей. Таким чином гендерні установки щодо сімейних ролей — мають свою готовність особистості до певного виду соціальної активності в системі взаємної взаємодії.

Погоджуючись з твердженням Ю. Мірило щодо гендерних стереотипів, які виступають узагальненим уявленням як про жінок, так і про чоловіків, що стосується прийнятності різноманітних ролей і видів діяльності для жінок і чоловіків. Це стереотип гендерних рис, тобто психологічних та поведінкових характеристик притаманна жінкам і чоловікам. На мою думку гендерні стереотипи можуть бути зумовлені культурними особливостями конкретного суспільства, під впливом яких може формуватися ухвалення уявлень про особливості поведінки жінок і чоловіків, їхні соціальні ролі, та їхню взаємодію. [38]

Психологічне благополуччя студентської молоді, з урахуванням гендерного аспекту, що є багаторівневим феноменом, який пов'язаний із суб'єктивним досвідом особистості та з її соціальними контекстами, обставинами її життя.

Істинним твердженням є те що сталість середовища, яка передбачає життя, розуміння траєкторії життєвого шляху та визначення емоційно стабільного та комфортного життя для людини.

Саме в період студентського віку, на юнаків припадає подолання життєвих труднощів, підґрунтям яких є зазвичай ситуації невизначеності, які можуть виникнути і виникають в будь-якому компоненті — психологічне благополуччя в сучасному світі неможливо. Без вирішення цих проблем. Саме ця невизначеність в контексті психологічного благополуччя має можливість дозволити особистості вибрати певний вектор, пам'ятаючи про те, що можна змінити під впливом тих обставин, які можуть виникнути.

Психологічне благополуччя саме в студентському віці визначається як інтегральне соціально-психологічне утворення, який виражається в домінуванні позитивних емоцій позначається позитивною самомотивацією, та характеризується тісними міжособистісними стосунками. Сучасна студентська молодь народилася в період зміни державного устрою, та її дорослішання припало на політичні, економічні, соціальні трансформаційні процеси в сучасному українському суспільстві, тому можна припустити наявність деяких особливостей в уявленні про психологічне благополуччя.

Наразі було правильно реалізовано провідне концептуальне положення наукової полеміки відомих вітчизняних та зарубіжних психологів про проблеми психологічного благополуччя студентського віку. Таким чином було виокремлено теоретичну концепцію екологічного благополуччя як певну складову психічного здоров'я. А також здійснено виокремлення пріоритетів які були надані вивченню пізнавальної активності в професійній підготовці з різними рівнями прояву психологічного благополуччя студентів. Таким чином виокремлено важливі фактори психологічного благополуччя — пізнавальна активність особистості.

Висновки до розділу 1.

Проаналізувавши наукову літературу, було визначено що поняття гендер виникає у сім'ях, створюється суспільством і в культурі. З точки зору психології

гендер часто використовуються емпірично, та психологи визначають його як відмінності в особистості, а саме в таких аспектах як поведінка, здібності та продуктивність між статями. Дослідники описують гендерні ролі як прояв статусів, прав, диференційної діяльності та обов'язків індивіда залежно від статевої приналежності. Гендер розглядається з різних поглядів, таких як маскулінність та фемінність, де більшість дослідників схиляються до того що жінки мають бути слабкими, а чоловіки мають бути сильними та агресивними. Розглядаючи гендер в плані сучасності, вчені дійшли висновку, що наразі психологічна стать не обмежується в усвідомленні себе як представника певної статі або проявом фемінності та маскулінності. Наразі з'являється модель в яких гендерна ідентичність розглядається як сукупність. А також дослідники стверджують, що суб'єктивними зв'язками типової статевої ролі ідентичності є високо мотивовані до того, щоб утримувати свою поведінку незмінною, відповідно до інтерналізованого стандарту статевої ролі. Дослідниками було доведено відмінність між статтю і гендером, оскільки науково доведено що між чоловіком і жінкою існує поділ на соціальні ролі та форми діяльності, незважаючи на біологічні відмінності. Поняття гендеру має два значення, друге поняття гендеру розумілося як будь-яка сконструйована суспільством відмінність, щодо статі. При аналізі наукової літератури, було визначено, що в дослідженнях у яких використовують поняття гендеру, присутні методологічні підходи та методи, які поєднані та залежать від предмету. Відповідно до цього виділяють специфічні риси гендерної методології, актуально зокрема для психології, наразі ці дослідження орієнтовані на рівноправ'я.

Дослідники визначають психологічне благополуччя як суб'єктивне відчуття щастя і загальне задоволення життям. Аналізуючи літературу було виявлено, що психологічне благополуччя особистості широко дискутується між науковими товариствами, а саме розглядається під різними кутами зору, психологічне благополуччя тісно пов'язують із психічним і фізичним здоров'ям. Було визначено що до моделі психологічного благополуччя входить шість факторів, до яких відносять сприйняття, особистісне зростання, мета та досягнення в житті,

управління середовищем, автономії та позитивні відносини з іншими. Загалом психологічне благополуччя можна повністю визначити як результат переживання особистістю досягнень та успіхів у професійній діяльності, гармонії в особистому житті та самопізнанні. Психологічне благополуччя може розглядатися як певний феномен з урахуванням інтегрального утворення, які виражають собі певні ступені які орієнтовані на реалізацію основних компонентів свого позитивного функціонування. Дослідження даної проблеми фокусується на понятті психологічного благополуччя особистості яке асоціюється з поняттям психічного здоров'я. Перші дослідники визначили психологічне благополуччя як власне ставлення людини до своєї особистості, свого життя і самого процесу на відміну від інших, гендерні стереотипи в юнацькому віці є досить складним поняттям оскільки саме це поняття розкриває багато аспектний зміст. Гендерні стереотипи є досить стійкими саме на період студентського віку, вони виявляються абсолютно у всіх сферах життя особистості, було визначено що ці прояви присутні навіть на рівні їхньої самосвідомості. Стереотипи засвоюються дуже рано. Було визначено, що гендерні стереотипи мають вагомий вплив на розвиток свідомості студентів. Саме період студентського віку, на юнаків припадає подолання труднощів підґрунтя яких зазвичай невизначені, які можуть виникнути в будь-якому компоненті — психологічне благополуччя в сучасному світі неможливе, без вирішення певних проблем. Саме така невизначеність в контексті психологічного благополуччя має можливість дозволити особистості вибирати певний вектор, пам'ятаючи про те, що можна змінити під впливом тих обставин які можуть виникнути.

Отже гендерні стереотипи мають вплив на психологічне благополуччя осіб студентського віку, так як саме гендерні стереотипи які закладені з раннього віку стають на перешкоді банального вибору професії, та визначеність в житті, що стало запорукою психологічного благополуччя. В час сучасності студенти розуміються на гендерних стереотипах, та мають можливість самостійно варіювати ними, тим самим не перешкоджають управлінню гендерними

стереотипами, та не стають на заваді розвитку психологічного благополуччя особистості.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ГЕНДЕРНИХ УСТАНОВОК НА ПЕРЕЖИВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТАМИ

2.1 Організація та методика дослідження.

У другому розділі роботи ми поставили за мету виявити вплив гендерних установок на психологічне благополуччя студентів.

Для проведення емпіричного дослідження було створено дослідницьку вибірку, яка складала 63 респондента. Ними стали студенти у віці від 16 до 25 років, з яких 29 осіб жіночої статі (46.0%) та 33 особи (52.4%) чоловічої. Особливим моментом стало те, що 1 особа (1.6%) вирішили не вказувати свою стать. Статевий розподіл вибірки подано на рис. 2.2.1.

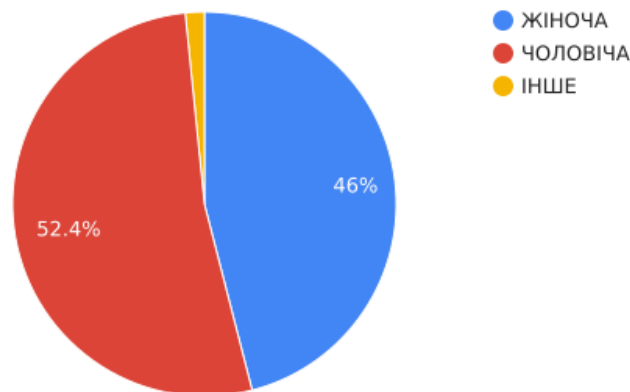

Рисунок 2.1.1. — Статевий розподіл вибірки, n=63.

Всі учасники дослідження проживають на території України. Вибіркова сукупність була сформована рандомно. Емпіричні дані були отримані за допомогою опитування в Google формі.

Відповідно до мети і завдань емпіричного дослідження нами було виконано психодіагностичне вимірювання параметрів психологічного благополуччя та

гендерних установок членів дослідницької вибірки, які проаналізуємо у наступному параграфі.

Для досягнення поставлених задач було використано комплекс дослідницьких методів: психодіагностичні інструменти «Опитувальник гендерних установок» (Е. Бекдел) у адаптації Т.О. Костіної; «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя БіБіСі» у адаптації Л.М. Карамушки, К.В. Терещенко, О.В. Креденцер; «Шкала позитивного ментального здоров'я» у адаптації Л.М. Карамушки, О.В. Креденцер, К.В. Терещенко; методи статистичної обробки та аналізу – кореляційний аналіз за Пірсоном, однофакторний дисперсійний аналіз ANOVA та статистичний ϕ -критерій кутового перетворення Фішера.

Розглянемо особливості обраних діагностичних інструментів більш розгорнуто.

«Опитувальник гендерних установок» («Gender Bias Quiz») Е. Бекдел розроблено при реалізації проєкту канадської міжурядової організації «Commonwealth of Learning» як інструмент для виявлення гендерних упереджень, щоб підвищити обізнаність про них. Ми використовували опитувальник у адаптації Т.О. Костіної.

Він складається з 20 запитань (див. Додаток В), які містять твердження про певні гендерні установки. На кожне питання учасник/ця можуть вибрати один варіант відповіді, який оцінюють відповідною кількістю балів: повністю не погоджуюся (1 бал), частково не погоджуюся (2 бали), частково погоджуюся (3 бали), повністю погоджуюся (4 бали). Рівень гендерних установок особистості визначають через обрахування суми балів, наданих на кожне з питань опитувальника.

Залежно від кількості набраних балів, відповіді досліджуваних належать до одного із чотирьох рівнів вираженості гендерних установок (упереджень): дуже високий, високий, середній та низький. Зазначені рівні мають таку характеристику.

Дуже високий (66–80 балів). Ваші відповіді відображають установки і переконання, сформовані нетрадиційними нормами.

Високий рівень (51–65 балів). Ви відчуваєте змішані почуття з приводу тих змін, які гендерна рівність принесе у ваше життя та у світ.

Середній (36–50 балів). Ви добре обізнані про гендерні питання та визнаєте, що жінки та дівчата повинні мати рівний доступ до всіх ресурсів і переваг, доступних для чоловіків і хлопців.

Низький рівень (20–35 балів). Ви боретеся за гендерну рівність і права жінок.

Опитування відбувається письмово: відповіді вносять у спеціальний бланк. Також можливе проведення у формі інтернет-опитування (наприклад, через гугл-форми тощо). Опитування починається з надання досліджуваним інструкції.

«Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя БіБіСі» (The Modified BBC Subjective Well-being Scale, BBC-SWB (P. Pontin, M. Schwannauer, S. Tai, & M. Kinderman) призначена для вимірювання показника суб'єктивного благополуччя та трьох його складників психологічного благополуччя, фізичного здоров'я, стосунків:

1) «психологічне благополуччя» (здатність контролювати своє життя, відчувати оптимізм з приводу майбутнього, впевненість у своїх власних думках і переконаннях, рости і розвиватися як особистість тощо);

2) «фізичне здоров'я та благополуччя» (задоволеність фізичним здоров'ям, якістю сну, здатністю працювати та здійснювати свою повсякденну життєву активність, займатись спортом і відпочивати, відсутність депресії, тривоги тощо);

3) «стосунки» (комфортність у ставленні та спілкування з іншими людьми, наявність щасливих дружніх і особистих відносин, здатність звернутись за допомогою до інших, задоволеність своїм сексуальним життям тощо).

Автори адаптації зазначають, що як і оригінальна, адаптована її версія модифікована методика складається з 24 питань (див. Додаток А), але на відміну використовується не 4-бальна, а 5-бальна оціночна шкала. Використовуються такі параметри оцінки відповідей: всі питання, крім пункту № 4, мають прямий

порядок нарахування балів, запитання № 4 – зворотний. Загальний показник суб'єктивного благополуччя рахується як сумарний бал по всіх пунктах методики. Мінімальний показник суб'єктивного благополуччя дорівнює 24 балам, максимальний показник дорівнює 120 балам. Показники по субшкалам розраховуються як сумарні бали по відповідних пунктах методики:

- субшкала «психологічне благополуччя» – пункти №№ 4–15.
- субшкала «фізичне здоров'я та благополуччя» – пункти №№ 1–3, 21–24.
- субшкала «стосунки» – пункти №№ 16–20.

Отримані показники порівнюються з нормативними. Обробка та інтерпретація результатів: опитувальник включає три субшкали: «психологічне благополуччя», «фізичне здоров'я та благополуччя» та «стосунки».

«Шкала позитивного ментального здоров'я» (адаптація Л.М. Карамушки, О.В. Креденцер, К.В. Терещенко) дає можливість визначити позитивну спрямованість ментального здоров'я, що є дуже суттєвим, оскільки позитивно «забарвлює» життєву активність людини, що дозволяє, на відміну від так званого «негативного психічного здоров'я», зберігати стресостійкість та встановлення соціального контакту з людьми та включає 9 тверджень, використовується 4-бальна оціночна шкала (див. Додаток Б).

Для статистичного аналізу отриманих даних було обрано такі методи: кореляційний аналіз Пірсона (для встановлення наявності або відсутності зв'язку між досліджуваними явищами), дисперсійний аналіз (для встановлення наявності або відсутності гендерних установок на переживання психологічного благополуччя студентами), а також статистичний χ^2 -критерій кутового перетворення Фішера (для встановлення розбіжностей у проявах вимірюваних якостей у представників різних статей).

2.2. Аналіз та інтерпретація отриманих результатів.

В результаті онлайн опитування нами було отримано низку первинних даних, які слугували підґрунтям для якісної інтерпретації. Дані з урахуванням усіх методик, у вигляді таблиці (див. Додаток Г).

Перші дані було отримано за допомогою «Опитувальника гендерних установок» «Gender Bias Quiz» Е. Бекдел (адаптація Т.О. Костіної), які подаємо в табл. 2.2.1 та на рис.2.2.1 далі.

Таблиця 2.2.1. — Рівні прояву гендерних установок (за Т.О. Костіною), n=63.

Досліджувана якість	Рівні прояву			
	<i>низький</i>	<i>середній</i>	<i>високий</i>	<i>дуже високий</i>
Гендерні установки	45 (71,5%)	3 (4,7%)	4 (6,3%)	11 (17,5%)

Як бачимо з таблиці, 11 осіб (11,5%) виявили дуже високий рівень прояву вимірюваного показника, що свідчить про сформованість індивідуальних установок та переконань опитаних у такий спосіб, що вони відповідають традиційним соціальним нормам. На поведінковому рівні це проявляється в тому, що респондентів цілком і повністю влаштовує виконання жінками та чоловіками їхніх очікуваних соціумом ролей. Вони не схильні зважати на те, що жінки та дівчата можуть потерпати внаслідок реалізації у суспільстві дискримінаційної та несправедливої політики та породжуваної нею практики. Високо ймовірно, що вони наразі ще не готові до прийняття ідеї трансформації гендерних ролей.

Ще 4 особи (6,3%) мають високий рівень, який відображає установки та переконання, які сформовані під впливом нетрадиційних соціальних норм. Таких респондентів наповнюють змішані почуття з приводу тих змін, які в їхнє життя та світ загалом може принести реалізація ідеї гендерної рівності. Ймовірно, що вони мають сумніви щодо впливу гендерної рівності на прояв традиційних ролей, зокрема на статус і становище чоловіків, які вони мають у сучасному українському суспільстві.

Щодо середнього рівня вимірюваної якості, то його виявило 3 особи (4,7%). Це засвідчує, учасники вибірки добре обізнані щодо сутності гендерного питання та визнають, що представниці жіночої статі повинні отримати рівний доступ до всіх ресурсів, доступних представникам чоловічої статі та мати такі є преференції, як і вони. Хоча загалом вони і виявляють підтримку гендерної рівності, однак,

вони можуть виявляти певні аспекти традиційних гендерних ролей і їх вони вважають за краще залишити незмінними.

Найбільш численною виявилась підгрупа учасників дослідження, які мають низький рівень вимірюваної якості 45 осіб (71,5 %). Такі дані вказують на те, що опитані виявляють схильність до боротьби за гендерну рівність та права дискримінованих за гендерною ознакою людей (жінок). Вони щиро вважають, що така дискримінація є несправедливою, а також прагнуть отримання жіноцтвом ширших повноважень та доступу до реалізації влади. Саме такі погляди реалізує європейська політика щодо участі жінок у суспільному житті.

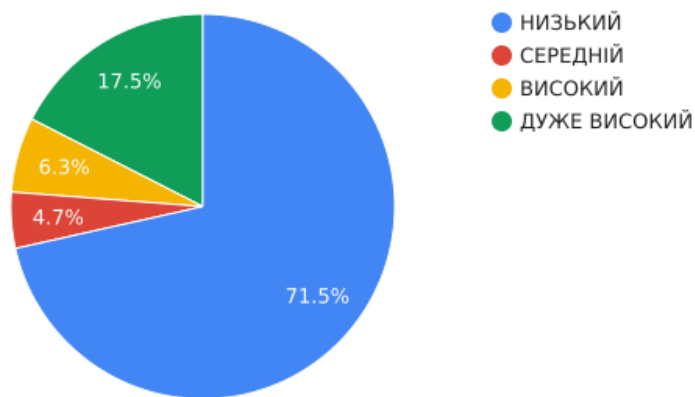

Рисунок 2.2.2 — Рівні прояву гендерних установок (за Т.О. Костіною), n=63.

Вочевидь, отримані результати вказують, що більшість опитаних обізнані щодо проблеми гендерної рівності та схильні підтримувати боротьбу за права жіноцтва, чим доводять власну сучасність та відповідність прогресивним поглядам.

Відсоткові значення, які описують розподіл якості в дослідницькій вибірці, показує недоцільність застосування статистичного критерію для встановлення відмінностей – очевидно, що 71,5 % є суттєво більшою часткою за усі інші і цього не потрібно статистично доводити. Також порівняння відсоткових часток, які

характеризують прояв середнього, високого та дуже високого рівнів, показали відсутність розбіжностей.

Нас зацікавило отримання відповіді на питання про те, чи існують розбіжності у вияві гендерних установок у представників різних статей. За допомогою ϕ -критерію кутового перетворення Фішера статистично доведено, що існують розбіжності у вияві установок, які зумовлені схильністю до боротьби за гендерну рівність та права дискримінованих за гендерною ознакою людей. Ми встановили, що серед жінок така установка проявляється частіше, ніж серед чоловіків ($\phi_{\text{емп}} = 2,27, p < 0,05$). Цей факт говорить про те, що жінки частіше виявляють налаштування на відстоювання своїх прав, які часто порушуються саме за гендерною приналежністю.

Далі за допомогою методики «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя БіБіСі» у адаптації Л.М. Карамушки, К.В. Терещенко та О.В. Креденцер ми вимірювали показники прояву суб'єктивного благополуччя та його складових психологічного благополуччя, фізичного здоров'я та благополуччя, а також особливостей стосунків.

Отримані дані представлені далі в табл. 2.2.1 та на рис. 2.2.2-2.2.6.

Таблиця 2.2.2 – Рівні прояву показників благополуччя (за методикою БіБіСі), $n=63$.

Показники благополуччя	Рівні прояву		
	<i>низький</i>	<i>середній</i>	<i>високий</i>
Психологічне благополуччя	18 (19%)	12 (29%)	33 (52%)
Фізичне здоров'я та благополуччя	37 (59%)	9 (14%)	17(27%)
Стосунки	26 (41%)	24 (38%)	13(21%)
Суб'єктивне благополуччя	19 (30%)	28 (45%)	16 (25%)

Проаналізуємо дані таблиці окремо за кожною складовою суб'єктивного благополуччя.

За субшкалою «Психологічне благополуччя» отримано первинні дані, які ми проаналізуємо далі.

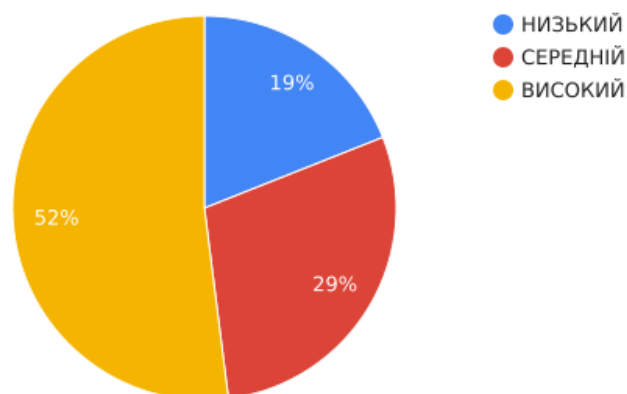

Рисунок 2.2.3. — Рівні прояву психологічного благополуччя (за БіБіСі), n=63.

Показник з поданої субшкали вказують на такі результати:

Високий рівень, отримали 33 респондента (52%), це вказує на те, що це люди які мають здатність контролювати своє життя, мають відчуття впливу на оточення і приймають неодмінну участь у формуванні власного майбутнього, а також ці люди бачать своє майбутнє в позитивному форматі, вірять у власний успіх та позитивні зміни. Вони відкрито виражають свої думки і не бояться відстоювати між іншими. Ці люди завжди шукають нові можливості задля самовдосконалення, вони повністю відкриті до нового досвіду і готові приймати на себе виклики.

Середній рівень, охопив 18 опитаних (29%), про цих людей свідчить, що вони мають певний контроль над власним життям, але можуть іноді стискатись із труднощами, щодо прийняття рішень, а також можуть розгубитись в ситуаціях, коли від них вимагають відповідальності. Ці респонденти мають помірний погляд щодо майбутнього, вони відчувають сумніви або невпевненість, але в них залишаються сподівання на краще, люди з середнім рівнем сумніваються у власних переконаннях і вагаються в моменти висловлювання власної думки. Щодо особистісного розвитку, вони прагнуть рости, але не завжди знаходять достатньо мотивації задля того.

Низький рівень отримали 12 респондентів (19%), що говорить про те, що вони часто відчувають себе безпорадними і залежними від зовнішніх обставин. Їм важко приймати рішення та дискомфортно в моменти відповідальності. Вони часто песимістично дивляться на власне майбутнє, боючись невдач та труднощів. В них присутнє відчуття невпевненості та вони часто підлаштовують свої думки під інших. Вони рідко шукають можливості розвитку, та іноді відчувають, що досягли максимуму своїх можливостей, або взагалі вважають, що розвиток не є важливим.

Отже, показники свідчать про те, що більшість респондентів мають високий рівень психологічного благополуччя, тоді як значна частина має низький або середній, що може вимагати додатковї уваги та підтримки.

За субшкалою «Фізичне здоров'я та благополуччя» отримані первинні дані, які ми проаналізуємо далі.

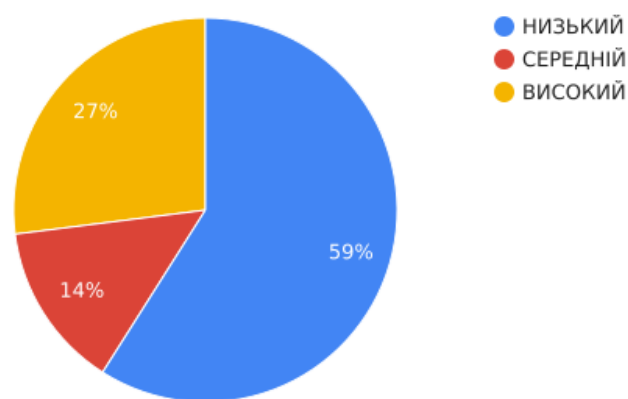

Рисунок 2.2.4. — Рівні прояву фізичного здоров'я та благополуччя (за БіБіСі), n=63.

Показники з даної субшкали свідчать про таке:

Високий рівень охопив 17 осіб (27%) що вказує на те, що особи з таким рівнем відчувають себе енергійними, повними сил та активними, вони рідко стискаються із серйозними фізичними проблемами і вважають себе здоровим, вони регулярно отримують достатню кількість відпочинку, їх сон безперервний та глибокий, вони ефективно виконують свої професійні обов'язки та справляють з

домашніми справами. Особи з високим рівнем фізичного здоров'я та благополуччя, регулярно займають спортом, мають активний спосіб життя і знаходять час для відпочинку, вони рідко стискаються з депресією, тривогою, або іншими психологічними проблемами.

Середній рівень отримало 9 опитаних (14%) про що вони можуть мати певні фізичні проблеми або нездужання, але в цілому вони задоволені своїм здоров'ям, можуть іноді мати проблеми зі сном, такі як труднощі з засинанням або часті пробудження, але загалом вони отримують достатньо відпочинку, можуть стикатися з періодичними труднощами на роботі або вдома, але загалом справляються з більшістю завдань, можуть іноді займатися спортом і знаходять час для відпочинку, але їхня активність може бути нерегулярною, іноді відчувають стрес, тривогу або короточасні епізоди депресії, але ці стани не є постійними і сильно не впливають на їхнє життя.

Низький рівень припадає на 37 респондентів (59%) що вказує на їхню здатність часто стискатись із хронічними захворюваннями, болями або іншими фізичними проблемами. Вони можуть відчувати постійну втому і зниження життєвої енергії, часто стикаються з безсонням, частими пробудженнями, або неглибоким, нерівним сном, що призводить до втоми протягом дня, стикаються з проблемами, які заважають їм ефективно виконувати робочі і повсякденні обов'язки. Це може бути викликано фізичними чи емоційними проблемами, рідко займаються спортом і часто не знаходять часу для відпочинку, що може негативно впливати на їхнє фізичне та емоційне здоров'я, стикаються з депресією, тривогою або іншими психологічними проблемами, що негативно впливає на їхнє повсякденне життя і загальне самопочуття.

Показники із субшкали «Фізичне здоров'я та благополуччя» свідчать про те, що значна частина респондентів (59%) мають низький рівень фізичного здоров'я та благополуччя, що може вимагати додаткової уваги та підтримки для покращення їхнього стану.

За субшкалою «Стосунки» отримані первинні дані, які проаналізуємо далі.

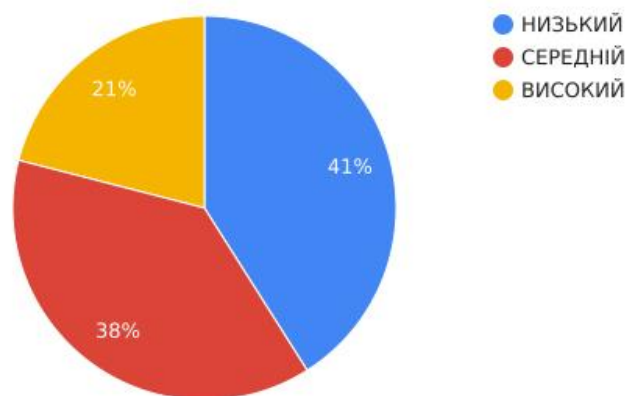

Рисунок 2.2.5 — Рівні прояву складника «стосунки» суб'єктивного благополуччя (за БіБіСі), n=63.

Високий рівень охоплює 13 осіб (21%) особи за даним рівнем легко знаходять спільну мову з іншими, відчувають себе впевнено в соціальних ситуаціях і часто мають широке коло спілкування. Вони вміють слухати і проявляти емпатію, мають міцні дружні зв'язки і задоволені своїм особистим життям. Вони відчувають підтримку і розуміння з боку близьких людей, вони не соромляться просити підтримки і знають, що можуть покластися на своїх друзів або родину у важких ситуаціях. Вони відчувають себе частиною спільноти. Відчувають гармонію і задоволення у своїх інтимних стосунках. Вони відкрито обговорюють свої потреби і бажання зі своїм партнером.

Середній складає 24 респондента (38%) які припадають на цей рівень відчувають комфортності в спілкуванні зазвичай відчувають себе добре в більшості соціальних ситуацій, але можуть відчувати певну невпевненість або труднощі в нових чи складних обставинах, мають стабільні, але не завжди глибокі або близькі стосунки. Вони можуть відчувати певну незадоволеність або прагнути до покращення своїх відносин, іноді можуть відчувати труднощі з проханням про допомогу або відчувати незручність, але все ж таки звертаються до близьких у разі необхідності, можуть мати певні проблеми або невдоволення, але загалом

задоволені своїми інтимними стосунками. Вони прагнуть покращення і працюють над взаєморозумінням з партнером.

Низький рівень складає 26 опитаних (41%) часто відчувають тривогу або дискомфорт у соціальних ситуаціях, можуть уникати спілкування і мати обмежене коло друзів, досить часто відчувають самотність, мають поверхневі або конфліктні відносини, і можуть відчувати, що їм не вистачає підтримки та розуміння з боку інших, часто відчувають себе ізольованими і бояться показати свою слабкість або вразливість. Вони рідко просять про підтримку і можуть відчувати себе самотніми у своїх проблемах, часто відчувають фрустрацію, невдоволення або проблеми в інтимних стосунках. Вони можуть уникати обговорень на цю тему і відчувати розрив у взаєморозумінні зі своїм партнером.

Показник з даної субшкали свідчать про те, що більшість респондентів (41%) мають низький рівень задоволеності стосунками, що вимагає додаткової уваги та підтримки для покращення їхнього соціального і емоційного благополуччя.

Інтегральний показник суб'єктивного благополуччя у представників дослідницької вибірки розподілився таким чином:

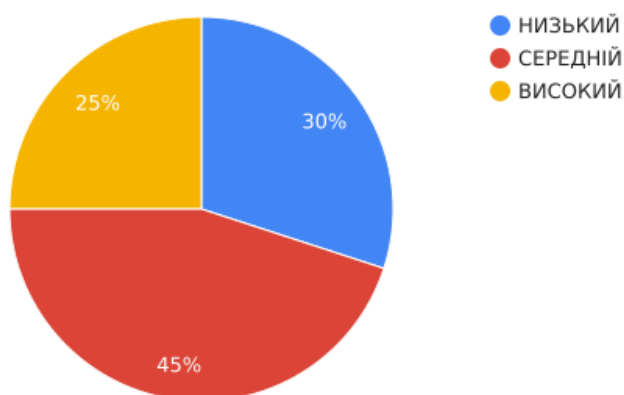

Рисунок 2.2.6. — Рівні прояву суб'єктивного благополуччя (за БіБіСі), n=63.

Отриманні дані з поданої субшкали свідчать про такі показники:

Високий рівень складає 16 осіб (25%) ці люди відчувають високу задоволеність життям. Вони часто відчувають позитивні емоції, такі як радість, спокій, натхнення, і рідко переживають негативні емоції, такі як тривога, смуток чи стрес. Вони оцінюють своє життя як щасливе і повне сенсу.

Середній рівень охопив 28 респондентів (44%) зазвичай ці особи задоволені своїм життям, але іноді стикаються з викликами або стресовими ситуаціями, які впливають на їх емоційний стан. Вони мають помірний рівень оптимізму щодо майбутнього і прагнуть до особистісного росту та саморозвитку.

Низький рівень 19 опитаних (30%) який вказує на те, що люди з таким рівнем часто незадоволені своїм життям. Вони частіше відчувають негативні емоції, такі як тривога, депресія, стрес і розчарування. Вони можуть мати труднощі у відчутті щастя і задоволеності, що може бути викликано різними факторами, такими як особисті проблеми, проблеми зі здоров'ям, фінансові труднощі або незадоволеність роботою.

Подані вище показники свідчать про те, що більшість респондентів мають середній рівень суб'єктивного благополуччя, в той час як значна частка відчуває низький рівень задоволеності життям, що вимагає уваги для покращення їхнього емоційного і психологічного стану.

За допомогою методики «Шкала позитивного ментального здоров'я», адаптованої Л.М. Карамушкою, О.В. Креденцер та К.В. Терещенко були виміряні показники позитивної спрямованості ментального здоров'я, що дозволяє зберігати стресостійкість та встановлювати соціальні контакти з людьми, а також позитивно забарвлює життєву активність людини.

Отримані дані подаються у табл. 2.2.3 та на рис. 2.2.7.

Таблиця 2.2.3 – Рівні прояву позитивного ментального здоров'я, n=63

Досліджувана якість	Рівні прояву		
	<i>низький</i>	<i>середній</i>	<i>високий</i>
Позитивна спрямованість ментального здоров'я	18 (29%)	21 (33%)	24 (38%)

Зміст таблиці унаочнено на діаграмі далі.

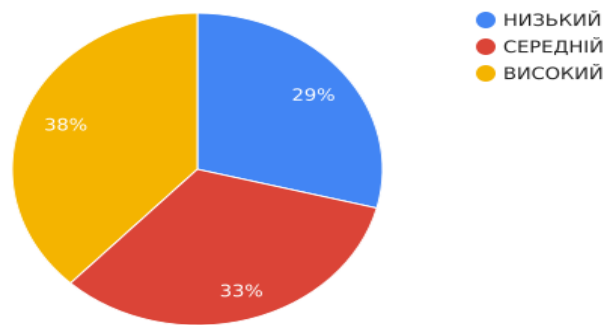

Рисунок 2.2.7. — Рівні прояву спрямованості ментального здоров'я, n=63.

Результати методики «Шкала позитивного ментального здоров'я» (Positive Mental Health Scale (PMH-scale)) свідчать про таке:

Високий рівень охопив 24 особи (38%) вони часто відчують позитивні емоції, такі як щастя, радість, та емоційна стійкість, такі люди ефективно справляються зі стресом і легко встановлюють та підтримують соціальні контакти. Вони також демонструють високий рівень самоприйняття та самоповаги, що позитивно впливає на їхню загальну життєву активність.

Середній рівень складає 21 респондент (33%) що вказує на те, що такі люди зазвичай задоволені своїм життям, але можуть час від часу відчувати стрес або тривогу. Вони в цілому позитивно налаштовані, але іноді потребують підтримки та мотивації для подолання труднощів. Такі люди зазвичай мають хорошу стресостійкість, але вимагають додаткових зусиль для підтримки позитивного настрою.

Низький рівень складає 18 осіб (29%) такі люди часто відчують негативні емоції, такі як тривога, депресія, та стрес. Вони можуть бути незадоволені своїм життям і відчувати відсутність сенсу або мети. Їхня стресостійкість зазвичай низька, і вони можуть мати труднощі в подоланні життєвих викликів.

Дані про рівні позитивного ментального здоров'я респондентів показують, що більшість людей мають високий або середній рівень, що сприяє їхньому загальному благополуччю та стресостійкості. Однак значна частина респондентів

(29%) має низький рівень, що вимагає додаткової уваги для покращення їхнього емоційного та психологічного стану.

Для встановлення наявності або відсутності зв'язку між досліджуваними явищами був проведений кореляційний аналіз Пірсона, таблиця з розрахунками знаходяться в додатках. Нам не вдалось отримати жодного коефіцієнта кореляції, який мав би достатній рівень значущості. Це змушує нас говорити про відсутність зв'язку між гендерними установками та суб'єктивним благополуччям студентів. В свою чергу, такі обставини ставлять під сумнів доцільність проведення однофакторного дисперсійного аналізу для встановлення впливу гендерних установок на суб'єктивне благополуччя студентів. В отриманих нами результатах спостерігається значний перекося у прояві гендерних установок, що не дає можливості виділити групи даних для порівняння. Однак, ми зробили спробу сформуванати такі групи на основі критерію «тяжіння до традиційних поглядів»- «прогресивні погляди».

Для цього скористались оцінною шкалою відповідної методики, згідно якої виділяються такі інтервали: дуже високий рівень (66–80 балів), високий рівень (51–65 балів), середній (36–50 балів) низький рівень (20–35 балів). Ми сформували отримані показники в три умовні групи: «традиційні» (51-80 балів), «прогресивні» (36-50 балів) та «борці» (20-35 балів).

Проведений дисперсійний аналіз (ANOVA) для встановлення впливу гендерних установок на суб'єктивне благополуччя студентів засвідчив його відсутність. Його результати вказують на, що значення 0,086 є досить малим і рівень достовірності ($p=0,770$) є значно більшим за критичне значення $p=0,05$. Це свідчить про те, що немає підстав відкидати нульову гіпотезу, тобто немає відповідної кількості доказів для підтвердження того, що дисперсія між групами є різною. Отже на основі проведеного статистичного аналізу, середнє значення показників суттєво не відрізняються між групами, це свідчить про те, що фактор, який розділяє ці групи, немає значущого впливу на вищезазначені показники. Дані дисперсійного аналізу наведені у додатках.

Не дивлячись на те, що ми не отримали бажаного, можемо здійснити рефлексію і спланувати продовження нашого дослідження. Вочевидь, суттєвим недоліком дослідження на цьому етапі є те, що підбір учасників вибірки не був чітко підпорядкований умовам дослідження, яке передбачало експериментальний дизайн, який передбачав застосування дисперсійного аналізу. Нам не вдалось доповнити вибірку учасниками, які б мали дуже високі, високі і середні рівні прояву гендерних установок. Можливо, це зумовлено тим, що вибірку склали студенти і вони мають більш сучасні погляди на гендерну рівність. З цього випливає вимога – доповнити дослідницьку вибірку даними осіб більш старшого віку.

Нас зацікавило отримання відповіді на питання про те, чи існують розбіжності у вияві гендерних установок у представників різних статей. За допомогою ϕ -критерію кутового перетворення Фішера статистично доведено, що існують розбіжності у вияві установок, які зумовлені схильністю до боротьби за гендерну рівність та права дискримінованих за гендерною ознакою людей. Ми встановили, що серед жінок така установка проявляється частіше, ніж серед чоловіків ($\phi_{\text{емп}} = 2,27$, $p < 0,05$). Цей факт говорить про те, що жінки частіше виявляють налаштування на відстоювання своїх прав, які часто порушуються саме за гендерною приналежністю.

Висновок до розділу 2.

У другому розділі роботи ми поставили за мету виявити вплив гендерних установок на психологічне благополуччя студентів. Для досягнення цієї мети було використано комплекс методик, включаючи оцінку рівня психологічного та фізичного благополуччя, якості стосунків, позитивної спрямованості ментального здоров'я та гендерних упереджень.

Використовуючи онлайн опитувальник з вибіркою у 63 респонденти, було отримано емпіричні дані, які показали, що в групі опитаних середній рівень ментального здоров'я, що свідчить про їхню здатність справлятися з повсякденними викликами, але потребу в періодичній підтримці.

Методики для визначення суб'єктивного та психологічного благополуччя, фізичного здоров'я та якості стосунків показали, що більшість респондентів мають середні показники. Це означає, що вони здатні контролювати своє життя, відчують спокій щодо майбутнього, впевнені у своїх думках та переконаннях, а також мають змогу рости і розвиватись як особистості.

Опитувальник гендерних установок показав, що більшість респондентів обізнані в гендерній культурі, розуміють гендерні упередження та не використовують їх у власному житті, а також підтримують гендерну рівність та права жінок і дівчат.

Проведений дисперсійний аналіз показав, що немає статистично значущих відмінностей у рівнях психологічного благополуччя між групами опитаних студентів. Це свідчить про те, що гендерні установки не мають суттєвого впливу на психологічне благополуччя студентів.

Використовуючи ϕ -критерій кутового перетворення Фішера, статистично доведено, що існують розбіжності у вияві установок, зумовлені схильністю до боротьби за гендерну рівність та права дискримінованих за гендерною ознакою людей. Ми встановили, що серед жінок така установка проявляється частіше, ніж серед чоловіків, що свідчить про те, що жінки частіше налаштовані відстоювати свої права, які часто порушуються через їх гендерну приналежність.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури про сутність гендерних установок на вплив психологічного благополуччя студентами, в нашій роботі були висвітлені поняття гендерних установок та їх сутність, та неодмінний зв'язок на вплив гендерних установок на психологічне благополуччя студентів. Про вплив гендерних установок на психологічне благополуччя студентів свідчать низка науково доказових факторів, найбільш поширеними є соціальні очікування, які покладають на молодь щодо відповідних ролей, змушують їх відповідати певним стандартам поведінки та досягнень, відповідний тиск призводить до стресу та тривожності, що є запорукою психологічного благополуччя. Одним із важливих аспектів впливу гендерних установок на самооцінку студентів, а також збільшувати рівень стресу, вплив на доступ до психологічної підтримки, та в разі невідповідності гендерним стереотипам, студенти стикаються з дискримінацією та соціальною ізоляцією. Отже, нами було виявлено, що гендерні установки можуть мати прямий і відповідно, не прямий вплив на психологічне благополуччя студентів, чим самим створює додаткові бар'єри та виклик, для їхнього психологічного та емоційного здоров'я.

Проведене дослідження в нашій роботі на вплив гендерних установок на психологічне благополуччя студентів, привели до результатів які дозволили провести кореляційний та дисперсійний аналіз, які показали відсутність впливу гендерних установок на психологічне благополуччя студентів.

Для встановлення наявності або відсутності зв'язку між досліджуваними явищами був проведений кореляційний аналіз Пірсона, а також дисперсійний аналіз, для встановлення наявності або відсутності гендерних установок на переживання психологічного благополуччя студентами, в результаті проведення дисперсійного та кореляційного аналізу, був використаний статистичний F -критерій кутового перетворення Фішера задля встановлення розбіжностей у проявах вимірюваних якостей у представників різних статей, результати статичного аналізу вказують на те що, середні значення показників суттєво не відрізняються між групами, це свідчить про те, що фактор, який розділяє ці групи,

немає значущого впливу на вищезазначені показники, що доводить, що серед опитаних студентів немає впливу гендерних установок на психологічне благополуччя, під час провдення статистичний χ^2 -критерій кутового перетворення Фішера вдалось встановити, що серед жінок частіше проявляються установки, ніж у чоловіків. Це свідчить про те, що жінки частіше відстоюють свої права, а саме ті які порушено через гендерну приналежність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аршава І.Ф. Суб'єктивне благополуччя та його індивідуальнопсихологічні та особистісні кореляти. *Вісник Дніпропетровського університету. Сер. : Педагогіка і психологія*, 2012. Т. 20, вип. 18. С. 3-9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdupp_2012_20_18_3.
2. Басюк О.Б. Залежність «Образу Я» від значущих інших як складова невротичності в юнацькому віці. *Практична психологія та соціальна робота*, 2008. № 11. С. 12 – 15.
3. Бедлінський О І. Конструювання як провідна діяльність підліткового віку. *Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України / [за ред. В. О. Моляко]. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2010. Т. 12. Вип. 10. Част. 2 – С. 52 – 59.*
4. Бедлінський О.І. Проблема періодизації підліткового віку в сучасному суспільстві. *Практична психологія та соціальна робота*. 2011. № 2. С. 49 - 54.
5. Бессонова Ю.В. О структуре психологического благополучия / Психологическое благополучие личности в современном образовательном пространстве. – Екатеринбург : Изд-во Урал. гос. пед. ун-т., 2013. С. 30 – 35.
6. Вік сексуальної згоди: кого і від чого захищаємо. Гендер в деталях. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/seksualnist/vik-sexualnoi-zgodi-kogo-i-vid-chogo-zahischaemo-134383.html>.
7. Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей / [за редакцією Марії Маєрчик (голова редколегії), Ольги Плахотнік, Галини Ярманової]. – Київ : Критика, 2017. 217 с.
8. Горбаль І. Відчуття суб'єктивного благополуччя як передумова та втілення психологічного здоров'я особистості. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Психологічна»*. Вип. 2 (2). Львів : ЛДУВС, 2012. С. 293–303.

9. Єніколопов С.М., Дворянчиков Н.В. Концепції та перспективи дослідження статі у клінічній психології. *Психологічний журнал*. 2001. № 3. С. 100-115.
10. Жуковська Л.С., Трошихіна Є. Г. Шкала психологічного благополуччя К. Ріфф. *Психологический журнал*. 2011. Т. 32, № 2. С. 82–93.
11. Каргіна Н.В. Основні Підходи до вивчення психологічного благополуччя особистості: теоретичний аспект. Одеса : Наука і освіта. 2015. № 3. С. 48-55.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2015_3_10.
12. Кашлюк Ю.І. Феномен психологічного благополуччя особистості як об'єкт наукового дослідження. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія*, 2016. Вип.2, том 1. С. 70-74.
13. Клечина І. С. Гендерна психологія, 2009. 496 с.
14. Коваленко А.Б. Психологічне благополуччя особистості: сутність, чинники та структура: Гуманітарний корпус, 2018. С. 80–83.
15. Концепция андрогинии С. Бэм. *StudFiles*. URL: <https://studfile.net/preview/3299908/page:10/>.
16. Маслоу А. Мотивация и личность. СПб. : Питер, 2008. 352 с.
17. Меднікова Г.І. Концептуальні основи системної детермінації становлення особистісної зрілості в студентському віці. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія*. 2017. Вип. 55. С. 143–152.
18. Неймовірні пригоди гендерної теорії в Україні. *Гендер в деталях*. URL: <https://genderindetail.org.ua/library/akademichni-teorii/neymovirni-prigodi-gendernoi-teorii-v-ukraini-1341289.html>.
19. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – Київ : К.І.С., 2004. – 536 с.
20. Психоаналітичний підхід в психології (З. Фройд, А. Адлер, К. Хорні, Е. Фромм). *StudFiles*. URL: <https://studfile.net/preview/5601829/page:2/> (дата звернення: 17.06.2024).
21. Психосоціальна характеристика студентського віку. Реферат. *Освіта.UA*. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/29215/>.

22. Романюк Л.В. Психологічні чинники розвитку ціннісних орієнтацій студентської молоді: дис... канд. психол. наук: спец. 19.00.01. Київ, 2004. 198 с.
23. Сердюк Л.З. Структура та функція психологічного благополуччя особистості. *Актуальні проблеми психології*. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія, Вип. 17. Київ, 2017. С. 124-133.
24. Тимків Л. Психологічна підтримка студентів в освітньому процесі під час війни: Міжнародний проект як одна з активних форм підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності. 2022. Т. 9. С. 222–226.
25. Харченко А. Особливості психологічного благополуччя студентів різних профілів підготовки. *Молодий вчений*. 2021. № 4(92). С. 175–178.
26. Чайка Г. Л. Праця менеджера в системі управління : навч. посіб. Київ : Знання, 2011. 471 с.
27. Шаміонов Р.М. Психологія суб'єктивного благополуччя (до розробки інтегративної концепції) [Електрон, ресурс]/Р. М. Шаміонов. URL: <http://www.myword.ru>.
28. Шевеленкова Т. Д., Фесенко П. П. Психологічне благополуччя особистості. *Психологічна діагностика*, 2005. № 3. С. 95-123.
29. Яворська Л. М. Фактори становлення психологічного благополуччя особистості. *Наука і освіта*, 2014. №12. С. 216–220.
30. Diener E. Cross-cultural correlates of life satisfaction and self-esteem. *Journal*
31. Hernandez, Rosalba, et al. Psychological well-being and physical health: Associations, mechanisms, and future directions. *Emotion Review*. 10.1 (2018): 18-29.
32. Psychological well-being: theoretical approaches to the concept definition | Psychological Prospects Journal. *Psychological Prospects Journal*. URL: <https://psychopropects.vnu.edu.ua/index.php/psychopropects/article/view/707>.

33. Ryff C., Keyes C. L. M. The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1995. Vol. 69. P. 719–727.
34. Stoller R.J. Sex and gender. New York: Science House, 1968. – P. 12.
35. Тютаренко Т. Сліди історико-культурних інтерпретацій гендерної поляризації у повсякденній свідомості. *Academia.edu - Share research*. URL: <http://surl.li/uosam>.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

ОПИТУВАЛЬНИК ГЕНДЕРНИХ УСТАНОВОК (адаптація Т.О. Костіна)

Інструкція: Прочитайте надані 20 тверджень про гендерні ролі та обов'язки. Будь ласка, поставте X в поле, яке найбільш точно відображає вашу думку (а не те, що, на вашу думку, думає суспільство), зазначивши тільки один варіант відповіді на кожне запитання. Пам'ятайте, що немає правильних або неправильних відповідей. Це лише те, як уважаєте саме ви.		Повністю не погоджуюся (1)	Частково не погоджуюся (2)	Частково погоджуюся (3)	Повністю погоджуюся (4)
1.	Народження хлопчика важливіше, ніж народження дівчини.				
2.	Стать і гендер – це одне й те саме.				
3.	Зовнішній вигляд дівчини має більше значення, ніж хлопчика				
4.	Дбати про дітей – це жіноча відповідальність.				
5.	Хлопчики часто кращі в математиці та науці, ніж дівчата.				
6.	Мабуть, більш виправданим із погляду грошових інвестицій є відправлення хлопців на навчання, ніж дівчаток.				
7.	Чоловіки та хлопці досягають вищого рівня грамотності, ніж жінки і дівчата.				
8.	Дівчата менш здатні, ніж хлопці, витримувати фізичні навантаження в контактних видах спорту, як-от, футбол, регбі чи бойові мистецтва.				
9.	Чоловіки – більш компетентні власники майна та землі, ніж жінки.				
10.	Чоловіки, як правило, більш надійні, ніж жінки в поверненні грошей, які було позичено.				
11.	Якщо жінки беруть декретну відпустку, вони не повинні скаржитися, якщо їхня кар'єра зупиниться.				
12.	На сьогодні жінки та чоловіки з подібною кваліфікацією мають однакову (рівну) оплату праці.				
13.	Оскільки права жінок зросли, у чоловіків, здається, знижується кількість прав і становище в суспільстві.				
14.	Жінки не можуть працювати й піклуватися про свої сім'ї одночасно.				
15.	Чоловіки, як правило, більш відповідальні, ніж жінки.				
16.	Жінка не повинна ставити свою кар'єру на перше місце: спочатку має думати про чоловіка.				
17.	Жінки не можуть досягти успіху в професіях, де переважають чоловіки, наприклад, інжиніринг.				
18.	Ухвалюючи рішення, чоловіки схильні бути більш раціональними, ніж жінки.				
19.	Жінки занадто емоційні, щоб бути ефективними лідерами.				
20.	Якщо жінки та чоловіки разом керують виконавчими радами, то це викликає проблеми.				

**«МОДИФІКОВАНА ШКАЛА СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ
БІБІСІ» (адаптація Л.М. Карамушки, К.В. Терещенко, О.В. Креденцер)**

Пункт	<i>Зовсім ні</i>	<i>Трохи</i>	<i>Середньо</i>	<i>Дуже сильно</i>	<i>Надзвичайно сильно</i>
	1	2	3	4	5
1. Чи задоволені Ви своїм фізичним здоров'ям?					
2. Чи задоволені Ви якістю свого сну?					
3. Чи задоволені Ви своєю здатністю виконувати свою повсякденну життєву активність?					
4. Чи відчуваєте Ви депресію або тривогу?					
5. Чи відчуваєте Ви здатність насолоджуватися життям?					
6. Чи вважаєте Ви, що у Вас є мета в житті?					
7. Чи відчуваєте Ви оптимізм з приводу майбутнього?					
8. Чи відчуваєте Ви, що контролюєте своє життя?					
9. Чи відчуваєте Ви задоволення собою як особистістю?					
10. Чи задоволені Ви своєю зовнішністю і зовнішнім виглядом?					
11. Чи відчуваєте Ви, що в змозі прожити своє життя так, як хочете?					
12. Чи впевнені Ви в своїх власних думках і переконаннях?					
13. Чи відчуваєте Ви себе в змозі робити те, що Ви хочете робити?					

14. Чи відчуваєте Ви себе в змозі рости і розвиватися як особистість?					
15. Чи задоволені Ви собою і своїми досягненнями?					
16. Чи задоволені Ви своїм особистим і сімейним життям?					
17. Чи щасливі Ви у Ваших дружніх і особистих відносинах?					
18. Чи комфортно Ви почуваетесь стосовно того, як Ви ставитеся до інших і спілкуєтеся з іншими?					
19. Чи задоволені Ви своїм сексуальним життям?					
20. Чи в змозі Ви звернутися за допомогою з проблемою?					
21. Чи щасливі Ви, що у Вас є достатньо грошей, щоб задовольнити Ваші потреби?					
22. Чи задоволені Ви вашими можливостями для занять спортом / відпочинку?					
23. Чи задоволені Ви своїм доступом до медичних послуг?					
24. Чи задоволені Ви своєю здатністю працювати?					

ДОДАТОК В

**«ШКАЛА ПОЗИТИВНОГО МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я» (адаптація
Л.М. Карамушки, О.В. Креденцер, К.В. Терещенко)**

Пункт	<i>Не вірно</i>	<i>Скоріше не вірно</i>	<i>Скоріше вірно</i>	<i>Вірно</i>
	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
1. Я часто почуваюся безтурботно і знаходжуся в гарному настрої				
2. Я насолоджуюся життям				
3. Загалом я відчуваю задоволення від життя				
4. Загалом я відчуваю впевненість				
5. Я справляюся із задоволенням своїх потреб				
6. Я – в гарній фізичній формі і в гарному емоційному стані				
7. Я відчуваю, що здатний/здатна справлятися з життям і його труднощами				
8. Багато з того, що я роблю, приносить мені радість				
9. Я – спокійна і врівноважена людина				

Первинні дані психодіагностичного обстеження

№	<i>Вимірювані показники</i>					
	Модифікована шкала БІБІСІ				Позитивне ментальне здоров'я	Гендерні установки
	<i>психологічне благополуччя</i>	<i>фізичне здоров'я</i>	<i>стасунки</i>	<i>суб'єктивне благополуччя</i>		
1.	43	9	7	64	20	20
2.	15	7	5	24	25	24
3.	53	7	17	86	21	47
4.	50	8	10	79	20	20
5.	30	7	16	48	31	21
6.	53	9	10	81	20	26
7.	54	8	20	76	31	35
8.	36	12	10	91	24	31
9.	57	9	9	81	18	31
10.	36	7	17	56	30	27
11.	56	9	12	76	31	30
12.	47	7	15	70	24	26
13.	47	8	17	83	24	37
14.	56	8	10	73	19	37
15.	52	35	18	57	33	28
16.	37	9	15	82	10	22
17.	52	29	20	83	18	20
18.	35	8	15	82	26	40
19.	50	9	16	72	29	40
20.	45	9	15	68	27	20
21.	41	11	18	85	23	65
22.	57	28	14	85	26	20
23.	58	10	19	81	35	74
24.	38	30	20	88	26	40
25.	56	21	15	85	36	59
26.	38	29	15	72	22	80
27.	50	26	17	76	36	29
28.	45	10	17	90	28	41
29.	49	28	18	85	32	24
30.	60	12	18	93	26	29
31.	55	10	15	89	26	31
32.	58	9	21	83	31	23
33.	57	9	15	100	25	27
34.	55	29	16	82	21	27
35.	54	11	20	71	27	24

36.	53	12	15	90	27	25
37.	41	30	15	69	36	25
38.	53	26	18	69	21	25
39.	42	28	20	83	31	60
40.	45	22	20	96	31	25
41.	54	12	12	96	21	20
42.	60	28	23	68	27	39
43.	60	21	18	94	25	80
44.	44	11	18	88	31	74
45.	45	11	7	87	25	77
46.	56	26	20	48	24	80
47.	54	9	20	85	36	74
48.	60	11	16	95	27	25
49.	45	9	15	78	26	52
50.	48	8	21	70	36	80
51.	52	11	14	91	35	24
52.	53	11	18	83	36	20
53.	44	30	18	85	36	36
54.	58	13	24	102	35	30
55.	45	15	25	119	23	26
56.	34	28	22	89	24	80
57.	45	15	25	120	23	20
58.	36	15	25	120	21	40
59.	45	12	25	116	24	80
60.	41	7	20	89	34	78
61.	47	15	25	120	32	35
62.	41	29	18	81	21	29
63.	38	35	23	101	23	24

Результати кореляційного аналізу (за Пірсоном)

Корреляції

		ПозитивМент Здор	ГендерУстано вки
ПозитивМент_Здор	Корреляция Пирсона	1	,163
	Знач. (двухсторонняя)		,197
	N	64	64
ГендерУстановки	Корреляция Пирсона	,163	1
	Знач. (двухсторонняя)	,197	
	N	64	64

Корреляції

		ГендерУстано вки	ПсихолБлаг	ФізЗдор	Стосунки	СубБлаг
ГендерУстановки	Корреляция Пирсона	1	,071	,074	,105	,181
	Знач. (двухсторонняя)		,581	,566	,414	,156
	N	64	63	63	63	63
ПсихолБлаг	Корреляция Пирсона		1	-,008	,093	,210
	Знач. (двухсторонняя)			,953	,467	,099
	N		63	63	63	63
ФізЗдор	Корреляция Пирсона			1	,309	,016
	Знач. (двухсторонняя)				,014	,903
	N			63	63	63
Стосунки	Корреляция Пирсона				1	,498
	Знач. (двухсторонняя)					,000
	N				63	63
СубБлаг	Корреляция Пирсона					1
	Знач. (двухсторонняя)					
	N					63

Результати дисперсійного аналізу ANOVA

Описательные статистики

ПозитивМентал									
	N	Среднее значение	Среднеквадратичная Отклонения	Среднеквадратичная ошибка	95% доверительный интервал для среднего значения		Минимум	Максимум	
					Нижняя граница	Верхняя граница			
1,00	39	26,3333	5,97509	,95678	24,3964	28,2702	10,00	36,00	
2,00	24	27,7083	5,42522	1,10742	25,4175	29,9992	19,00	36,00	
Всего	63	26,8571	5,76658	,72652	25,4048	28,3094	10,00	36,00	

Критерий однородности дисперсий

ПозитивМентал			
Статистика Ливиня	ст.св.1	ст.св.2	Знач.
,086	1	61	,770

ANOVA

ПозитивМентал					
	Сумма квадратов	ст.св.	Средний квадрат	F	Знач.
Между группами	28,089	1	28,089	,843	,362
Внутри групп	2033,625	61	33,338		
Всего	2061,714	62			

Описательные статистики

	N	Среднее значение	Среднеквадратичная Отклонения	Среднеквадратичная ошибка	95% доверительный интервал для среднего значения		Минимум	Максимум	
					Нижняя граница	Верхняя граница			
Псих Благ	1,00	39	48,4615	9,22481	1,47715	45,4712	51,4519	15,00	60,00
	2,00	24	46,8333	8,13830	1,66122	43,3968	50,2698	34,00	60,00
	Всего	63	47,8413	8,79554	1,10813	45,6261	50,0564	15,00	60,00
ФізЗ дор	1,00	39	15,4103	8,96695	1,43586	12,5035	18,3170	7,00	35,00
	2,00	24	16,0833	8,86575	1,80971	12,3397	19,8270	7,00	30,00
	Всего	63	15,6667	8,86275	1,11660	13,4346	17,8987	7,00	35,00
Стос унки	1,00	39	16,3590	4,79302	,76750	14,8053	17,9127	5,00	25,00
	2,00	24	18,0833	4,14851	,84681	16,3316	19,8351	7,00	25,00
	Всего	63	17,0159	4,60187	,57978	15,8569	18,1748	5,00	25,00
Суб Благ	1,00	39	82,4359	18,76278	3,00445	76,3537	88,5181	24,00	120,00
	2,00	24	83,9167	14,38875	2,93709	77,8408	89,9925	48,00	120,00
	Всего	63	83,0000	17,12007	2,15693	78,6884	87,3116	24,00	120,00